

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Український державний університет
науки і технологій**

Кафедра «Філософія та українознавство»

В авторській редакції

**УКРАЇНСЬКА МОВА
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)**

ПРАКТИКУМ

Частина IV

**НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Електронний аналог
друкованого видання

ДНІПРО
2023

УДК 811.161.2(076.5)
У 45

Укладач:
С. П. Лагдан

Рецензенти:
д-р наук з держ. управл., професор *Г. П. Євсєєва* (ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»),
канд. філол. наук, доц. *І. С. Ляшенко* (УДУНТ)

Рекомендовано МКФ «ЕГ» (протокол від 22.12.2020 № 3)
Зареєстровано НМВ УДУНТ (№ 485 від 03.02.2021)

У 45 Українська мова (за професійним спрямуванням) : практикум : у 4-х ч. / уклад. С. П. Лагдан; Укр. держ. ун-т науки і технологій. – Дніпро : УДУНТ, 2023. – Ч. IV. Наукова комунікація як складова фахової діяльності. – 60 с.

У практикумі подано завдання з розділу «Наукова комунікація як складова фахової діяльності». Вони охоплюють такі теми, як термінологія української мови (походження, види, способи творення термінів), оформлювання результатів наукової діяльності (план, анотація, бібліографічний опис, тези, конспект, реферат), переклад у науковій діяльності (його види за формою, способом перекладання, змістом), редагування наукових текстів (типові помилки лексичного й синтаксичного характеру та способи їх усунення). Кожне заняття доповнено також тестовими завданнями.

Додатки містять корисні практичні поради: правила творення від дієслів найскладнішої у морфемному плані групи термінів – прикметників та дієприкметників, приклади варіантних виразів наукового характеру, перелік засобів текстового зв'язку, правила цитування.

Для студентів денної форми навчання всіх спеціальностей.

Табл. : 4. Бібліогр. : 50 назв.

© Лагдан С. П., укладання, 2023

© Укр. держ. ун-т науки і технологій, 2023

ЗМІСТ

Практичне заняття 13. Термінологія української мови.....	4
Практичне заняття 14. Оформлювання результатів наукової діяльності.....	17
Практичні заняття 15–16. Переклад і редагування наукових текстів.....	32
Додаток 1. Уживання дієприкметників і віддієслівних прикметників у наукових текстах.....	49
Додаток 2. Варіантні вирази наукового характеру.....	53
Додаток 3. Засоби текстового зв'язку в науковій праці.....	55
Додаток 4. Правила цитування.....	56
Бібліографічний список.....	57

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 13

ТЕРМІНОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

План

1. Ознаки та види термінів.
2. Українські й іншомовні слова-терміни.
3. Способи творення термінів.
4. Складні за будовою терміни.
5. Термінологічні словосполучення.

Завдання 1. *Доповніть подані висловлювання таким чином, щоб з'ясувати специфіку термінів: їх ознаки, види, походження, способи творення:*

1. Термін – це ...
2. Ознаками термінів є: ...
3. Дефініція терміна – це ...
4. Системність терміна полягає в тому, що ...
5. Термінологія – це ..., а терміносистема – ...
6. Морфологічні способи творення термінів передбачають ...
7. До неморфологічних способів творення термінів належать ...
8. Найбільш поширений морфологічний спосіб творення термінів – ...
9. До 70 % термінів творяться за допомогою ...
10. Запозичення термінів можливе за таких умов: ...
11. Гібридні терміни – це терміни, утворені ...
12. За будовою терміни поділяють на ...
13. За ступенем спеціалізації терміни бувають ...
14. Вторинна номінація як спосіб творення термінів передбачає ...
15. У творенні складних термінів часто беруть участь міжнародні кореневі компоненти – препозитивні: ...; постпозитивні: ...
16. Терміни-словосполучення за кількістю компонентів поділяють на ...
17. Компонентами термінологічних словосполучень здебільшого є слова таких частин мови, як ...
18. Складені терміни вищого порядку творяться на основі ...
19. Базова термінологія будь-якої галузі науки за походженням ...
20. Поширеними іншомовними префіксами у творенні термінів є ...

Завдання 2. *Розподіліть подані терміни за походженням на власне українські, іншомовні й гібридні:*

а) для спеціальності 053 Психологія:

мікроекономіка, конкуренція, схильність, соціалізація, поведінка, ринковий, споживач, клієнт, підприємницький, макроекономіка, інвестиційний, інфляція, безробіття, тінізація, корупція, кризовий, залежність, політико-економічний, транснаціональний, продуктивний, мезорівень, господарський, технопарк, технополіс, кластер, співробітництво, індивід, товарно-грошовий, збалансованість, взаємозалежність, соціально-психологічний, світогляд;

б) для спеціальності 071 Облік і оподаткування:

облік, безтабельний, сума, відрахування, активно-пасивний, сальдовий, балансовий, сторнований, списаний, дохід, видаток, дебетовий, процентувати, прибуток, прираховувати, премія-надбавка, касовий, звітність, інкасатор, обревізувати, аудитор, недовитрата, нарахування, зарплата, контрольно-обліковий, дисбаланс, бухгалтерія, відомість, результатний, безкошторисний, ліквідність, зведений, майновий, інвентаризація, оцінювання, калькуляція;

в) для спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування»:

авансування, кредитив, авізувати, штрафування, чековласник, консолідування, інвестиція, субсидування, облігація, дисконтний, позичка, паперово-грошовий, виплачування, трасування, таксований, заощадження, розрахунок, погашення, номінал, платник, бюджетний, чековий, застава, безвалютний, нотифікація, неоплатність, кредитоспроможність, недовиручка, інфляція, готівка, податок, монометалізм, лотерея, ліквідитет, біржовий, жиροобіг;

авансодавець, капітал, акція, монополізація, приріст, екстраполяція, експортно-імпортний, людино-година, монополіст, приватницький, ціна, оренда, інфляційний, господарство, продукція, виробництво, трестівський, власність, кооперація, фабрикант, збиток, майновий, обліково-економічний, стабільність, рентабельність, споживання, зрівняльність, тренд, торгівля, товарообіг, субпідрядник, мануфактура, стагнація, попит, собівартість, ринок, резервація;

г) для спеціальності 073 Менеджмент:

адміністрування, антикризовий, управління, конкурентний, ризикозахищеність, організація, діагностика, маркетинг, підсистема, комерційний, функціонування, ефективність, удосконалення, соціально-психологічний, взаємодія, централізація, циклічність, рівновага, непередбачуваність, господарювання, мотивація, пріоритетний, структура, діяльність, перерозподіл, підрозділ, персонал, зусилля, перевага, мінливість, технологія, дефіцит, ресурси;

г) для спеціальностей 101 Екологія, 183 Технології захисту навколишнього середовища:

оздоровлення, забруднювач, баланс, техногенний, антропогенний, антициклон, ареал, життєдіяльність, заповідник, біоценоз, середовище, вологолюбний, протиерозійний, вапнування, агротехнічний, суходіл, урожайність, вегетація, демографія, популяція, регулювання, вивітрювання, відмирання, ресурсозбереження, радіоактивний, знезараження, збудник, концентрація, дозиметр, випромінювання, дренаж, екологізація, несприятливий, катастрофа;

д) для спеціальностей 121 Інженерія програмного забезпечення, 123 Комп'ютерна інженерія:

ідентифікатор, симула, мова, високорівневий, синтактика, список, команда, інформаційно-пошуковий, топологія, програмування, мова-модель, ергономіка, шлюз, мережа, доступ, файл, завантажувальний, відкомпільований, показчик, утиліта, програма, багатоконтурний, упакування, дані, трансфокація, транзакція, резиденція, відгалуження, тестування, терм, двійковий, самовизначення, таблиця, відповідність, гіпертекст, вибірка, семафор, квантор;

е) для спеціальності 125 Кібербезпека:

кібербезпека, соціотехнічний, інжиніринг, атака, захист, проникнення, інформаційно-комунікаційний, обмежений, доступ, розвідка, несанкціонований, програмно-апаратний, кіберпростір, наслідок, прогнозування, хакер, вебплатформа, сайт-двійник, інфосфера, телекомунікація, вузол, віртуальний, ІТ-система, електромагнітний, контент, інфраструктура, навігація, користувач, блокування, втручання, конфіденційність, розголошення, витік, загроза;

є) для спеціальностей 133 Галузеве машинобудування, 274 Автомобільний транспорт:

полотно, епюра, шорсткість, вантажонапруженість, покриття, естакада, легкоукладальність, уступ, рейково-зубчастий, бульдозер, шарнірний, мікрорельєф, мікроскоп-мінометр, багатокамерний, грейдер, компресор, трисмуговий, лісовоз, дренаж, дорожньо-транспортний, деформація, барабан, авторемонтний, балка, двоконсольний, безвідмовність, бур-ямокопач, валець, коток, підвіска, підіймач, снігоочисник, скрепер, швидкість, ребро, прохідність;

ж) для спеціальності 141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка:

зварювальний, ампер-виток, амплітуда, вектор-потенціал, баретер, кабель, електроспоживання, фотодіод, збуджувач, вольт, вольтамперметр, струм, трансформатор, заземлення, генератор, витримка, градієнт, подільник, напруга, струмоприймач, шунт, двофазний, коло, фотокатод, напівпровідник, електропривід, тріод, опір, обмотка, анод, запалювання, контакт, вимикання, фаза, багатожильний, мегават, котушка, безіндукційний, закорочування;

з) для спеціальності 142 Енергетичне машинобудування:

генерація, передача, енергія, монтаж, машинобудування, перетворення, енергія, енергоаудит, паровий, котел, холодильний, компресор, парогенератор, газотурбіна, згоряння, провідність, тепловловлювач, пароутворення, випаровування, гідратація, пароводяний, конвекція, теплоносій, стабілізація, теплоємність, теплоенергетика, пароізоляція, перепад, душник, масообмін, ізопроект, термодинаміка, газоподібний, нестационарний, вогнетехнічний;

и) для спеціальності 174 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка:

автоматизація, комп'ютерно-інтегрований, телекомунікація, мікроелектроніка, робототехніка, контролер, оптимізація, моделювання, вебтехнологія, експлуатація, обчислювальний, дискретний, життєзабезпечення, проєктування, алгоритмізація, програмування, електроніка, мікросхемотехніка, диспетчерський, діагностування, вимірювання, оптико-електронний, саморегульований, трудомісткість, регулятор, безперервний, мехатроніка, метрологія;

і) для спеціальності 192 Будівництво та цивільна інженерія:

жаростійкість, залізобетон, макет, арматура, бітум, в'язкість, золівідвал, армосітка, капітель, цеглообпалювання, масштаб, легкоплавкість, павільйон, стисливість, траверса, шов, товщиномір, вуглецевмісний, лугостійкість, шумозахист, ежекція, електрозбурення, юстування, паля, зеніт, водозбір, ферма,

фасад, фільтроцикл, призма, тріщинуватість, траншея, полімерцемент, обв'язка, трипрогоновий, каналочисник, димовентиляційний, водосховище;

ї) для спеціальності 273 Залізничний транспорт:

перегін, локомотив, станція, електропоїзд, габарит, депо, маслопровід, автоблокування, аеропоїзд, костиль, візок, баласт, башмаконакладач, великоваантажний, піввагон, вагон-дефектоскоп, вагоноперекидач, виляння, вологовбирання, водозбір, сигналізація, двоколійний, маслофільтр, гальмо, фрикціон, форсунка, електротяга, накладка, циклограма, світлофор, резервуар, пробіг, оснащення, осьовий, ремонт, коливання, калібрування, уповільнювач, вузол;

й) для спеціальності 275 Транспортні технології:

графік, вантаж, негабаритний, вантажообіг, диспетчеризація, дорожньо-експлуатаційний, покілометровий, інтенсивність, зносостійкість, дальність, тариф, транзитний, відомість, нумерація, пересадка, маркування, номер-код, супровід, пасажиромісткість, номенклатура, вибухонебезпечний, сипкий, вагоно-вісе-кілометр, потоково-конвеєрний, класність, категорія, квитанція, кілометраж, експлуатаційний, експертно-розрахунковий, тарифікатор, тарний.

Завдання 3. *Визначте способи творення термінів, поданих у попередньому завданні, відповідно до своєї спеціальності.*

Завдання 4. *До кожного способу творення самостійно доберіть по 5 прикладів термінів зі своєї спеціальності.*

Завдання 5. *Від поданих слів за допомогою суфіксів -ник, -ач, -ець, -тель, -ій утворіть віддієслівні менники зі значенням «виконавець дії»:*

розвідувати, опитувати, боротися, розвантажувати, промовляти, проводити, отримувати, читати, вальцювати, визволити, освітлювати, доповідати, носити, створювати, виконувати, укладати, знати товар, відправляти, творити, гартувати, проєктувати, охороняти, водити, управляти, виховати, грати, споживати, відправити, садити, дослідити, слухати, шити, рятувати.

Завдання 6. *Доберіть до запозичених термінів українські відповідники, використовуючи слова з довідки:*

Демілітаризація, дескриптивний, гетерогенний, детермінувати, компаративний, еквівалент, конденсувати, рафінований, секундарний, ліміт, симптом, пролонгація, прерогатива, превалювати, акумулювати, адекватний, індиферентний, радикальний, превентивний.

Довідка: порівняльний; згущувати, ущільнювати; збирати, нагромаджувати, накопичувати; запобіжний; відповідник, рівнозначник; роззброєння; продовження; ознака; обмеження; перевага (виключне право); переважати; рівний, відповідний, тотожний; байдужий, незацікавлений; докорінний; різnorідний; очищений; описовий; визначати, зумовлювати; вторинний.

Завдання 7. *Запишіть відповідно до правил разом, через дефіс чи окремо:*

а) складні терміни залізничного транспорту:

вагон/коліє/вимірювач, гамма/дефектоскопія, вагоно/вісе/кілометр, вагоно/ремонтний, вібро/стійкість, вибухо/небезпечність, рейко/очисник, вагон/електро/станція, водо/непроникність, вольт/ампер, вольт/метр, габаритно/обстежувальна (станція), вантажо/обіг, дво/колійний, дизель/мотор, динамо/метр, вібро/молот, колесо/прокатний, контрольно/вимірювальний, авто/зчеп, локомотиво/будівний, гайко/штампувальний, механо/складальний;

пів/вагон, моторно/осьовий, гальмо/сповільнювач, рейко/шпальний, брутто/тонна, велико/вантажний, суцільно/металевий, вагоно/ремонтний, приймально/здавальний, внутрі/станційний, фото/електро/калориметр, газо/турбіна, пасажиро/кілометр, високо/вольтний, вантажо/багаж, середньо/тоннажний, вагон/контейнеро/воз, кіло/вольт/ампер, газо/турбо/воз, теле/сигналізація, контр/рейка, шести/вісний, повітро/охолоджувач, напів/насип/напів/виїмка;

б) складні загальнотехнічні терміни:

бета/функція, бета/трон, мета/теорема, метало/конструкція, мульти/номінальний, ромбо/подібний, ролико/підшипник, ротаційно/протяжний, симетрично/розташований, симетрично/осьовий, символ/заповнювач, силікато/бетон, сигнало/грама, сигма/частинка, серво/двигун, фазо/амплітудний, фактор/модуль, фото/резистор, явно/виражений, явно/додатний, ядро/мішень, шум/фактор, шліфувально/обробний, широко/смуговий, шифро/грама;

шарнірно/роликовий, швидко/друкувальний, чотири/циліндровий, часо/імпульсний, частотно/імпульсний, цупко/пластичний, цифро/аналоговий, холодно/катаний, хрест/навхрест, хіміко/термічний, хім/лабораторія, хімічно/тривкий, фото/детектор, ультра/фільтр, турбо/реактивний, турбо/паскаль, трибо/метр, тонко/шаровий, тонно/кілометр, внутрі/канальний, волого/вміст, гальвано/пластика, гіпер/заряд, ксі/функція, центро/фокус, мета/поняття;

в) складні терміни комп'ютерної та програмної інженерії:

багато/задачність, введення/виведення, блок/схема, веб/сервер, відео/пам'ять, гіпер/посилання, інформаційно/комунікаційний, нуль/модем, кібер/війна, клієнт/серверний, мікро/код, мікро/ЕОМ, міст/маршрутизатор, напів/суматор, об'єктно/орієнтований, полі/морфізм, супер/комп'ютер, інтернет/спільнота, файло/обмінний, арифметико/логічний, флеш/пам'ять, диск/вод, фрейм/ворк, баг/трекер, мульти/система, юніт/тестування, текст/поле;

HTML/код, чип/сет, відео/карта, мікро/елемент, багато/користувацький, хост/комп'ютер, флопі/диск, веб/вузол, спів/процесор, анти/вірусний, міні/порт, кіло/байт, відео/прискорення, кеш/пам'ять, веб/додаток, факс/модем, гіпер/текст, аудіо/візуальний, макро/асемблер, куки/файл, міні/комп'ютер, супер/флопі/диск, тест/програма, РК/екран, гіпер/медіа, міні/процесор, внутрішньо/фреймовий, високо/швидкісний, макро/команда, інтернет/пейджер;

г) складні терміни бухгалтерського обліку та фінансово-економічні:

джанк/облігації, собі/вартість, госп/розрахунок, нетто/ціна, євро/валюта, плато/спроможність, само/окупність, банк/агент, товаро/обіг, крос/дефолт, еконо/метрія, мікро/економіка, векселе/давець, аграрно/торговельний, орендар/здольник, агро/фірма, зовнішньо/економічний, нетто/ставка, біз-

нес/рішення, трудо/місткість, бух/облік, член/вкладник, середньо/обліковий, кредито/спроможний, орендо/давець, ціно/утворення, патенто/власник;

г) складні терміни екології:

біо/синтез, гено/фонд, фізіолого/біо/хімічний, мікро/організм, речовинно/енергетичний, природно/антропо/генний, еко/система, само/регулювання, фіто/маса, літо/сфера, авто/трофи, техно/генний, газо/подібний, гідро/силікат, біологічно/активний, анти/бактеріальний, радіо/ізотопи, нафто/газо/носний, природо/охорона, окислювально/відновлювальний, мало/відхідний, ландшафто/знавство, ресурсно/екологічний, еколого/правовий, фіто/планктон;

д) складні терміни будівництва та архітектури:

абсорбер/дестанізатор, авто/теле/керування, вібро/сито, багато/прогоновий, стико/зварювальний, скло/волокнистий, азбесто/цемент, цемент/гармата, одно/консольний, дзеркально/полірований, скло/волокно, статично/невизначений, іскро/утворення, пістолет/розпилювач, збірно/розбірний, жорстко/з'єднаний, стенд/стрижень, стерео/фото/зйомка, пружно/пластичний, різно/високий, клеє/каніфольний, попередньо/напружений, вакуум/паровий;

е) складні терміни менеджменту:

ново/введення, одно/направленість, функціонально/вартісний, макро/скопичний, конкуренто/спроможність, спів/засновник, бізнес/функція, нотаріально/засвідчений, зовнішньо/економічний, високо/кваліфікований, програмно/цільовий, спів/голова, ціле/визначення, форс/мажор, публічно/поширюваний, фондо/озброєність, кол/договір, агресивно/наступальний, само/розвиток, коротко/строковий, логіко/дедуктивний, соціо/культурний, ризик/фактор;

є) складні терміни електромеханіки та електротехніки:

вимикач/запобіжник, напів/пантографний, само/заряд, мікро/індикатор, ультра/фільтр, магніто/рушійний, енерго/установка, амплітудно/частотний, багато/полюсник, контакт/деталь, блок/станція, геліо/енергетика, блискавка/захисний, зустрічно/змішаний, напів/провідник, дво/колекторний, дуго/гасіння, енерго/носій, вольт/ампер/метр, кулон/метр, ампер/година, електронно/променевий, коротко/замкнутий, взаємо/індуктивність, сельсин/давач.

Завдання 8. За допомогою словника іношомовних слів з'ясуйте значення міжнародних терміноелементів **авто-, аеро-, біо-, відео-, вібро-, гідро-, газо-, кіно-, радіо-, електро-, стерео-, фото-, моно-, мульти-, мікро-, макро-, теле-, квазі-, полі-, термо-, топо-, техно-, турбо-, псевдо-, -скоп, -логія, -графія, -метр**. Утворіть із ними терміни своєї спеціальності.

Завдання 9. Утворіть по 5 прикладів термінологічних словосполучень своєї спеціальності такої структури:

а) прикметник + іменник (за зразком: залізнична колія);

б) прикметник + прикметник + іменник (за зразком: залізничний одноколіїний переїзд);

в) іменник + іменник (за зразком: кузов вагона);

г) прикметник + іменник + іменник (за зразком: суцільнометалевий кузов вагона);

г) іменник + прикметник + іменник (за зразком: *рама пасажирського вагона*).

Завдання 10. Користуючись правилами творення віддієслівних означень (за таблицями), утворіть від поданих дієслів та дієслівних словосполучень складені терміни з головним словом – іменником та залежним – прикметником, дієприкметником, підрядним означальним реченням:

А. Усунути дефект, усувати дефект, допустити напругу, виміряти дефект, вимірювати дефект, не порівняти величини, замінити деталь, замінювати деталь, контролювати процес, деформувати тіло, прогнозувати показник надійності, вимірювати величину, аналізувати факт, стирати носій запису, випромінювати радіоперешкоду, регулювати електропривід, відновити систему, відновлювати систему, блокувати передачу, виявити несправний стан, напилювати матеріал, не споживати потужність, передбачати результат, варіювати параметр, викликати програму, інтегрувати функцію.

Таблиця 1

Перебування в пасивному стані теперішнього часу

Поняття	Словотвірні засоби	Приклади
який може бути виконаний	прикметник на -н(ий), -овн(ий) ; (від дієслів із префіксом) – -енн(ий), -анн(ий)	<i>відділити компонент – віддільний компонент, здійснити аналіз – здійснений аналіз</i>
який перебуває в процесі виконання	дієприкметник на -н(ий), -т(ий), -ован(ий), -уван(ий), -юван(ий), -овуван(ий) ; рідко – прикмений на -м(ий)	<i>копіювати елемент – копіюваний елемент, використовувати формулу – використовувана формула</i>
	описова конструкція: який (що) + дієслово	<i>будувати дорогу – дорога, яку будують</i>
назва об'єкта дії	іменник, а в окремих випадках прикметник чи дієприкметник, що набув функцію іменника	<i>обвинуватити – обвинувачений, додавати число – доданок, віднімати число – від'ємник</i>

Б. Фільтрувати (про шар), деформувати (про зусилля), вмикати (про котушку), вирівнювати (про імпульс), гасити (про імпульс), рухати (про силу), кодувати (про пристрій), комплекс утворювати (про здатність), коригувати (про дію), інтегрувати (про пристрій), модулювати (про сигнал), протидіяти (про силу), узгоджувати (про трансформатор), спадати (про послідовність), друкувати (про пристрій), контролювати (про процес), гальмувати (про електрод), регулювати (про рідину);

гучно мовити (про зв'язок), панувати (про ідею), заземлювати (про пристрій), запам'ятовувати (про пристрій), іонізувати (про опору), кваліфікувати (про символ), крутити (про момент), звук записувати (про пристрій), намагнічувати (про силу), навчати (про систему), вимикати (про котушку), переблокувати (про пристрій), перемикає (про важіль), поглинати

(про здатність), передавати (про пристрій), переважати (про більшість), попереджувати (про дію), проводити (про середовище).

Таблиця 2

Перебування в активному стані теперішнього часу

Поняття	Словотвірні засоби	Приклади
який призначений для виконання дії	прикметник на -льн(ий), -ч(ий), -н(ий)	<i>реєструвати (про прилад) – реєструвальний прилад</i>
який виконує певну дію	прикметник на -івн(ий), -н(ий)	<i>впливати (про величину) – впливна величина</i>
який має певні властивості	прикметник на -к(ий), -лив(ий), -уч(ий), -юч(ий)	<i>летіти (про човен) – летючий човен</i>
який виконує дію, спрямовану на себе або не спрямовану на інший об'єкт	описова конструкція: який (що) + дієслово	<i>сходити (про сонце) – сонце, що сходить; передавати дані (про пристрій) – пристрій, що передає дані</i>
назва учасника дії	іменник, а в окремих випадках прикметник чи дієприкметник, що набув функцію іменника	<i>який завідує – завідувач; який вступає – вступник</i>

В. Обертатися (про машину), зустрічатися (про помилки), коливатися (про величину), не перетинатися (про прямі), не плавитися (про електрод), повторюватися (про потужність), сама записується (про програму), повторюватися (про помилки), сама налаштовується (про систему), сама пересувається (про установку), сама усувається (про відмову), живитися від батарейки, рухатися (про ціль), сама відновлюється (про ізоляцію), сам перекидається (про візок).

Таблиця 3

Поняття від дієслів на -ся

Поняття	Словотвірні засоби	Приклади
який здатний виконувати певні дії	прикметник на -н(ий), -овн(ий)	<i>розводиться (про міст) – розвідний міст</i>
який має певні властивості	прикметник на -к(ий), -лив(ий), -н(ий), -ист(ий)	<i>легко займатися (про матеріал) – легкозаймистий матеріал</i>
який виконує певну дію	описова конструкція: який (що) + дієслово	<i>розвиватися (про країни) – країни, які розвиваються</i>
назва учасника дії	іменник, а в окремих випадках прикметник чи дієприкметник, що набув функцію іменника	<i>який навчається – учень</i>

Завдання 11. Виконайте тести за темою заняття:

1. Термін – це:

а) розгорнуте визначення наукового поняття за допомогою певним чином побудованого формулювання;

- б) слово, що називає конкретний об'єкт науки або техніки, а також умовний символ, графічна позначка, що часто складається з цифр та букв;
- в) слово чи словосполучення, що точно й однозначно позначає спеціальне поняття в окремій галузі науки, техніки, мистецтва;
- г) слово або вислів, притаманні мові людей певної професійної групи, що не завжди відповідають нормам літературної мови, не мають чіткого наукового визначення й не становлять цілісної системи.

2. За ступенем спеціалізації розрізняють терміни:

- а) прості, складні та складені;
- б) загальнонаукові, міжгалузові та вузькоспеціальні;
- в) символи та напівсимволи;
- г) однокомпонентні й багатокомпонентні.

3. За походженням базова термінологія будь-якої галузі науки:

- а) англійська та німецька;
- б) власне українська;
- в) французька й італійська;
- г) грецька та латинська.

4. Терміни латинського походження із суфіксом -тор здебільшого позначають:

- а) прилади, пристрої;
- б) процеси, результат дії;
- в) явища, системи;
- г) речовини, матеріали.

5. Іншомовні терміни із суфіксом -аці(я) мають в українській мові аналоги із суфіксом:

- а) -к(а);
- б) -ач;
- в) -ість;
- г) -нн(я).

6. Терміни із суфіксом -ість виражають:

- а) ознаки або властивості;
- б) здатність піддаватися певній дії;
- в) дії чи процеси;
- г) просторові значення.

7. До морфологічних способів творення термінів належать:

- а) суфіксація та нульова суфіксація;
- б) осново- та словоскладання;
- в) префіксальний та префіксально-суфіксальний способи;
- г) усі відповіді правильні.

8. НЕ належить до неморфологічних способів термінотворення:

- а) синтаксичний спосіб;
- б) аббревіація;
- в) запозичення;

г) вторинна номінація.

9. Вторинна номінація передбачає:

- а) утворення термінів за допомогою префіксів, суфіксів, складання слів та основ, скорочення слів;
- б) відкидання суфіксів або закінчень від дієслівних та прикметникових основ;
- в) перенесення загальноновживаного слова в окрему галузь науки та надання йому нового значення, часто на основі певної схожості за формою, розміром, призначенням тощо;
- г) утворення словосполучень для уточнення, конкретизації окремих наукових понять.

10. НЕ є причиною запозичення термінів:

- а) відсутність досконалого власного терміна;
- б) збагачення мови синонімами;
- в) пошук більш досконалого терміна;
- г) запозичення разом із новим поняттям.

11. Шляхом складання слів та основ утворюються терміни частини-мовної належності:

- а) числівники;
- б) дієслова;
- в) прикметники;
- г) займенники.

12. Словосполучення «некупейний вагон із кріслами для сидіння» за кількістю компонентів є:

- а) чотирикомпонентним терміном;
- б) шестикомпонентним терміном;
- в) двокомпонентним терміном;
- г) трикомпонентним терміном.

13. Багатокомпонентні термінологічні словосполучення творяться на основі:

- а) поєднання лише прикметників та іменників;
- б) поєднання лише іменників;
- в) словосполучень нижчого порядку;
- г) однокомпонентних термінів.

14. Неправильно подано значення іношомовної основи в рядку:

- а) авто- — сам;
- б) теле- — далеко;
- в) динамо- — рух;
- г) цикло- — коло.

15. Правильно подано значення іношомовної основи в рядку:

- а) гідро- — повітря;
- б) мікро- — малий;
- в) пневмо- — сила;

г) хроно- — подія.

16. Неправильно подано значення іншомовної основи в рядку:

а) термо- — тепло;

б) фото- — світло;

в) моно- — сам;

г) полі- — багато.

17. Іншомовними в термінах є префікси:

а) від-, над-, під-;

б) роз-, без-, через-;

в) дез-, дис-, екс-;

г) пре-, при-, прі-.

18. Іншомовними в термінах є суфікси:

а) -анн(я), -енн(я), -тт(я);

б) -ор, -ер, -ир;

в) -ов(ий), -ев(ий), -єв(ий);

г) -ач, -ій, -к(а).

19. Українськими в термінах є основи:

а) ізо-, мета-, пара-;

б) міні-, міді-, максі-;

в) само-, мало-, прямо-;

г) відео-, радіо-, фото-.

20. Усі терміни належать до загальнонаукових у рядку:

а) теорія, концепція, тенденція;

б) ринок, власність, бюджет;

в) статика, кінематика, динаміка;

г) хорей, анапест, амфібрахій.

21. Префіксальним способом утворені терміни:

а) перевантаження, навантаження, розвантаження;

б) міжрядковий, навколопланетний, доцентровий;

в) протидія, надвиробництво, субрахунок;

г) перерозподіл, недооподаткування, оцифрування.

22. Унаслідок вторинної номінації стали термінами слова:

а) голова, плече, зуб;

б) пам'ять, поле, вхід;

в) крило, хвіст, щелепа;

г) усі відповіді правильні.

23. Усі слова – терміни в рядку:

а) дифтонг, ділення, гіпотенуза, фонетика;

б) прагнення, абстракції, знаменник, депо, місто;

в) гуманізм, романтизм, чисельник, готель, кіло;

г) детектив, какаду, множення, контакт, стіл.

24. Укажіть український відповідник до слова «ексклюзивний»:

а) ідеальний;

- б) винятковий;
- в) пишний;
- г) розкішний.

25. Усі терміни належать до комп'ютерних у рядку:

- а) бухгалтер, бюджет, стипендія;
- б) інтерфейс, системний блок, вінчестер;
- в) студент, менеджер, теорема;
- г) рефлекс, коефіцієнт, ріелтер.

26. Подано синоніми до слів-термінів «негоціант, афіша, нюанс, аплодисменти, бард» у рядку:

- а) продавець, запрошення, можливість, турбота, митець;
- б) меценат, картина, нота, аплодувати, баян;
- в) купувати, оголосити, відтінити, плескати, поетизувати;
- г) купець, оголошення, відтінок, оплески, поет.

27. Слово «марирутка» належить до:

- а) виробничо-професійної лексики;
- б) наукової лексики;
- в) термінологічної лексики;
- г) вузькоспеціальної лексики.

28. Неправильно утворено словосполучення з іноземними словами в рядку:

- а) автентичні джерела;
- б) перманентний рух;
- в) кінцева преамбула;
- г) рентабельне підприємство.

29. Правильно подано значення іноземних слів у рядку:

- а) інтелектуальний – розумовий, інституція – заклад;
- б) конфуз – ніяковість, маневрувати – блукати;
- в) інстинктивний – підсвідомий, превалювати – запобігати;
- г) реакція – відступ, мініатюрний – крихітний.

30. Усі терміни належать до загальнонаукових у рядку:

- а) суб'єктивний, периферія, демпінг;
- б) систематизація, ступінь, рівень;
- в) асортимент, блокування, ліквідність;
- г) рефлекс, коефіцієнт, кліше.

31. Порушено лексичну норму вживання термінів і професіоналізмів у рядку:

- а) додати таблицю, параметри документа;
- б) вибір програми, упорядкувати за розміром;
- в) очистити корзину, кнопочна форма;
- г) нумерація сторінок, система захисту.

32. Власне українським є термін:

- а) множник;

- б) бюджет;
- в) банкір;
- г) процент.

33. Усі терміни загальнонаукові в рядку:

- а) класифікація, синтез, метод, взаємодія;
- б) верстат, кронштейн, плац, зашлакованість;
- в) морфологія, мовлення, асоціація, метафора;
- г) теплообмін, моделювання, конвекція, випаровування.

34. Терміни «діалектика, гносеологія, абсолют, апріорі, інтенція» належать до групи термінологічної лексики:

- а) математичної;
- б) фінансової;
- в) хімічної;
- г) філософської.

35. Усі терміни міжгалузеві в рядку:

- а) антракт, партер, афіша, адажіо;
- б) амортизація, екологічні витрати, технополіс, приватна власність;
- в) матч, гол, арбітр, штанга;
- г) дегазація, газорозподільна система, ізоляційне покриття, монтажне напруження.

36. Сукупність назв конкретних об'єктів певної галузі науки, техніки, мистецтва – це:

- а) термінологія;
- б) номенклатура;
- в) професійний жаргон;
- г) професіоналізми.

37. Основними ознаками терміна є:

- а) розмитість, багатозначність, відсутність дефініції;
- б) наявність емоційно-експресивного забарвлення, переносного значення;
- в) наявність дефініції, точність, системність, прагнення до однозначності;
- г) складна внутрішня форма, є складником синонімічного ряду.

38. Шляхом основоскладання утворено термін:

- а) термічна обробка;
- б) терморегуляція;
- в) тензор-функція;
- г) теплозахисний.

39. Складеним трикомпонентним є термін:

- а) область припустимих значень;
- б) пружно-деформоване тіло;
- в) переносна експрес-лабораторія;
- г) хіміко-бактеріологічно-фармацевтичний.

40. Гібридний термін подано в рядку:

- а) кільцеподібний;

- б) кілопаскаль;
- в) кілограм-година;
- г) квантово-механічний.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 14

ОФОРМЛЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. План, тези, конспект як важливий засіб організації розумової праці.
2. Анотування і реферування наукових текстів.
3. Основні правила бібліографічного опису джерел.

***Завдання 1.** Доповніть подані висловлювання таким чином, щоб з'ясувати специфіку плану, тез і конспекту:*

1. План виконує такі функції: ...
2. Простий план містить ..., а складний – ...
3. Пункти номінативного плану формулюють ... реченнями, питального – ..., а тезового – ...
4. Під час вилучення авторських тез потрібно ... Тезування опрацьованого тексту своїми словами передбачає ...
5. Тези мають таку структуру: ...
6. Відмінність між вторинними й оригінальними тезами полягає в ...
7. Особливостями ведення конспекту почутого є ...; а конспекту прочитаного – ...
8. За способом викладу матеріалу конспекти поділяють на такі види: ...
9. Опис у конспекті використовують для ..., розповідь – для ..., а міркування – для ...
10. Конспектування здійснюють у такі етапи: ...

***Завдання 2.** Укладіть простий і складний номінативний план до тем із дисципліни (на вибір):*

- А. Бесіда, її функції та види.
- Б. Нарада, її види, етапи підготовки та проведення.
- В. Дискусія.

***Завдання 3.** Укладіть питальний і тезовий план до тем із дисципліни (на вибір):*

- А. Мистецтво перемовин.
- Б. Збори як форма прийняття колективного рішення.
- В. Етикет телефонної розмови.

***Завдання 4.** Ознайомтеся зі змістом поданих тез, опублікованих у збірнику «Світовий розвиток науки та техніки: XXXVIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція» (м. Вінниця, 23 грудня 2019 р.). Виділіть у*

них преамбулу, основні теоретичні положення й висновок. З'ясуйте позицію автора щодо теми дослідження:

ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Лагдан С. П.,

старша викладачка кафедри українознавства
Дніпровський національний університет залізничного
транспорту імені академіка В. Лазаряна
м. Дніпро, Україна

Однією з актуальних тенденцій розвитку української мови на сучасному етапі є спроба усунути невідповідність між граматичним та біологічним родом найменувань осіб шляхом розширення меж використання фемінітивів. Фемінітиви – іменники, що мають граматичну форму жіночого роду й позначають осіб жіночої статі переважно за родом занять і соціальним становищем, а також за місцем проживання, етнічною належністю тощо.

Надзвичайний спалах поширення фемінітивів в останнє десятиліття викликав, проте, й дискусії щодо їх місця в окремих сферах суспільної діяльності, зокрема на виробництві, у професійно-ділових відносинах, в освіті, науці, у текстах ділових та наукових документів. Неоднозначність думок стосовно поступового виходу фемінітивів за межі розмовного стилю та спроби заповнити нішу позначення жінок в офіційно-діловому й науковому стилях замість традиційно вживаних іменників чоловічого роду пов'язана зі стереотипним уявленням про граматичні особливості назв професій, посад, звань, ступенів, кваліфікації тощо.

Тут не беремо до уваги публіцистичний стиль, оскільки саме він відображає суспільні, а відтак і мовні тенденції. Розмежування осіб за статтю в ЗМІ набуло кількох граматичних форм – це використання прикладок на кшталт *жінка-міністр* і додавання суфіксів до іменників чоловічого роду (*директорка, членкиня, адвокатеса*).

За усталеною традицією, у текстах офіційно-ділового й наукового стилів найменування осіб за професією переважає в чоловічому роді, жіночий рід не має поширення, бо, як досі вважав багато хто з науковців, сприймається менш офіційно й має відтінок розмовності. Наприклад, не закладене розмежування за статтю в морфологічній формі таких груп іменників, як назви наукових ступенів і звань (*доктор, кандидат, професор, доцент*), офіційні, адміністративні, посадові назви (*прем'єр-міністр, президент, дипломат, посол*), назви осіб за військовими спеціальностями (*офіцер, пілот, майор, капітан*) [1, с. 167].

Через відсутність нормативного (офіційного) закріплення фемінітивів у всіх стилях мовлення, а насамперед в офіційно-діловому й науковому, і виникають у наш час суперечності щодо їх використання. Або непослідовність,

яка позначається на тому, що в одному ряду можемо зустріти: *доктор наук, професорка, завідувачка кафедри* тощо.

Під час обговорення проекту нової редакції Українського правопису, як повідомляють автори науково-дослідницької роботи, присвяченої вивченню словотвірного та функціонального потенціалу фемінітивів в українській і французькій мовах, були спроби легалізувати фемінітиви: відбувся флешмоб на їх захист, учасники надіслали лист секретареві Української національної комісії з питань правопису Ларисі Шевченко з пропозицією поруч із чоловічими формами назв професій та посад додати фемінітиви [2, с. 16].

Проте в затвердженому Кабінетом Міністрів України 22 травня 2019 року Українському правописі лише зазначено, що іменники на означення осіб жіночої статі від іменників чоловічого роду утворюються за допомогою суфіксів *-к-, -иц-, -ин-, -ес-*, наприклад: *дизайнерка, редакторка, верстальниця, набірниця, філологиня, лемкиня, дяконеса, патронеса* [3, с. 27]. Сфери використання фемінітивів у чинному правописі не окреслені.

Таким чином, можемо констатувати, що використання фемінітивів в українській мові потребує офіційного затвердження задля усунення невідповідностей, досягнення однотипності в позначенні осіб жіночої статі і, зрештою, задля визнання суспільної ролі жінок.

Література:

1. Мацюк З. Українська мова професійного спілкування: навч. посіб. / З. Мацюк, Н. Станкевич. – 3-є вид. – К.: Каравела, 2010. – 352 с.
2. Фемінітиви в українській і французькій мовах: актуальний стан уживання. – Режим доступу: <https://philology.lnu.edu.ua/2019/03>.
3. Український правопис 2019. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ukrayinskij-pravopis-2019>.

Завдання 5. Охарактеризуйте свій конспект із фахової дисципліни, яку ви вивчаєте в цьому семестрі: визначте його вид за первинним джерелом та способом викладу матеріалу; укажіть особливості його ведення (використання берегів, способи виділення важливої інформації, повноту запису тощо); наведіть приклади скорочень, якими ви користуєтесь.

Завдання 6. Складіть опорний конспект на одну із запропонованих тем із дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»:

1. Термінологія української мови.
2. Нарада як форма колективного вирішення проблем.
3. Особисті документи з кадрово-контрактних питань.
4. Службові документи з кадрово-контрактних питань.

Завдання 7. Доповніть подані висловлювання таким чином, щоб з'ясувати специфіку анотації й реферату:

1. В анотації подають ...
2. Об'єктами анотації можуть бути ...
3. Метою довідкової анотації є ..., а рекомендаційної – ...

4. Анотація, укладена на одну наукову працю, належить до ...; якщо ж анотація містить характеристику кількох наукових праць одного чи різних авторів, вона належить до ...

5. За обсягом і глибиною викладу інформації про зміст наукової праці анотації поділяють на ...

6. У рефераті подають ... Його обсяг – ...

7. Реферати-конспекти (загальні) передають ..., а спеціалізовані (проблемно-орієнтовані) ...

8. За кількістю джерел реферування розрізняють ...

9. Реферат має таку структуру: ...

10. Етапи укладання реферату: ...

Завдання 8. Охарактеризуйте анотацію до методичних матеріалів із дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням»: укажіть, яку функцію вона виконує; зазначте її види за функціональним призначенням, за кількістю анованих джерел, за обсягом і глибиною, за виконанням; проаналізуйте її структуру.

Завдання 9. Ознайомтеся з текстом поданої статті: Лагдан С. П. Стильове використання фемінітивів в українській мові // *Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Scientific Research in XXI Century»* (December 16–18, 2019). Ottawa, Canada: Methuen Publishing House, 2019. – P. 163–170.

Визначте її структуру, змістове наповнення кожної частини, позицію автора щодо досліджуваної проблеми, спосіб подачі використаних джерел. Укладіть до неї анотацію та виділіть ключові слова.

УДК 81'255

Лагдан Світлана Петрівна

старша викладачка кафедри українознавства
Дніпровський національний університет залізничного
транспорту імені академіка В. Лазаряна, Україна

СТИЛЬОВЕ ВИКОРИСТАННЯ ФЕМІНІТИВІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Постановка проблеми. Як відомо, будь-які соціальні зміни, що відбуваються в суспільстві, знаходять відображення в мові, що вказує на її динамічний та соціально чутливий характер. Так і з фемінітивами. Трансформаційні процеси, пов'язані з демократизацією й розбудовою громадянського суспільства, супроводжуються необхідністю формування гендерної культури. Актуалізація гендерного рівноправ'я та посилення ролі жінок у суспільній життєдіяльності спричинили збільшення кількості фемінітивів. Як наслідок – активний розвиток в Україні на початку ХХІ століття гендерної лінгвістики – наукового напрямку у складі міждисциплінарних гендерних досліджень, що ви-

вчає відображення гендеру в мові та мовленнєву й загалом комунікативну поведінку жінок і чоловіків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти гендеру в українській лінгвістиці були в полі зору таких дослідників, як А. М. Архангельська, Н. С. Остапенко, Л. О. Ставицька, Л. В. Таран, О. О. Тараненко, Т. А. Космеда, Н. А. Карпенко, Т. Ф. Осіпова, Л. М. Саліонович, О. В. Халіман, О. А. Малахова, Н. В. Собецька тощо. Словотвірну структуру найменувань осіб жіночої статі досліджували В. О. Горпинич, В. М. Коломієць, Л. О. Родніна, Л. І. Фенько, І. І. Ковалик, С. П. Семенюк, О. А. Малахова та ін. Що стосується використання фемінітивів у різних сферах мови (стилях), то найбільшу кількість складають дослідження цієї групи лексики у ЗМІ – наприклад, роботи І. Я. Ладики, Л. М. Марчук, О. В. Чуєшкової, Н. А. Шеховцової тощо. І це закономірно, бо «найкращим матеріалом для дослідження будь-яких змін у мові є засоби масової інформації, адже цей сектор найшвидше реагує на ці мовні зміни» [1, с. 377]. Усебічного висвітлення проблеми стильового використання фемінітивів у вітчизняній мовознавчій науці не було, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою статті є вивчення позицій вітчизняних науковців щодо використання фемінітивів (іменників жіночого роду на позначення професій, посад, звань, статусів, роду занять тощо осіб жіночої статі) у різних стилях мовлення.

Виклад основного матеріалу. Фемінітиви не є новим явищем в українській мові, вони зафіксовані у словниках і мають активне застосування у щоденному спілкуванні. Щоправда, не завжди на позначення жінки використовують іменники саме жіночого роду, особливо коли це стосується професійної сфери її зайнятості. Звичайно, це пов'язано з історичними умовами: жінки рідко отримували освіту, здобували професійні навички, а якщо й здобували, то обмежено порівняно з чоловіками. Саме тому більшість професій у словниках позначена лише іменниками чоловічого роду, хоча суто чоловічими є незначна їх кількість. Унаслідок такого морфологічного нерозрізнення осіб за статтю в мові закріплюються стереотипи підпорядкованого становища жінки чи її професійної й суспільної меншовартості.

Серед причин активного поширення останнім часом фемінітивів в усному та писемному мовленні О. А. Малахова назвала такі: 1) посилення соціальних рухів у країні, у тому числі й за права жінок; 2) дистанціювання від російськомовного тоталітарного дискурсу, адже в російській мові фемінітиви не мають значного поширення; 3) можливість розкрити думку більш точно, зазначити, що для українського суспільства жінка важлива й активна у всіх сферах [2].

Загалом найменування осіб жіночої статі можемо поділити на такі лексико-тематичні групи:

1) назви свояцтва, які серед слів означеної категорії є найдавнішими і в яких морфологічний рід збігається з біологічним: *мама, баба, прабаба, сестра, дочка, онука, тітка, свекруха, невістка* тощо;

2) назви статусів (за національністю, місцем проживання тощо), які здебільшого утворені від назв чоловічого роду: *сусідка, українка, гуцулка, мешканка, селянка, міщанка, громадянка, господиня, хазяйка, таздиня*;

3) найдавніші, традиційні назви, пов'язані з певними ремеслами, з різними видами сільськогосподарських чи промислових занять, – поодинокі приклади, що переважно утворені від найменувань чоловічого роду (*жниця, жниварка, знахарка*), адже ремісництво й різні види занять були чоловічою справою (*вугляр, столяр, тесляр, токар, гончар, косар, вівчар, каменярь*). Лише деякі назви є суто жіночими: *праля, покоївка, нянька*;

4) назви професій, що утворені від іменників чоловічого роду: *учителька, лікарка, вихователька, касирка, лаборантка, поштарка, секретарка, асистентка*;

5) назви професій чи посад, що раніше були суто жіночими, а зараз стали і чоловічими: *доярка* → *дояр*, *посудомийниця* → *посудомийник*, *манікюрниця* → *манікюрник*;

6) назви роду занять у різних сферах, що співвідносяться з назвами чоловічого роду за статтю: *учениця, студентка, аспірантка, письменниця, художниця, бандуристка, піаністка, спортсменка, біатлоністка*;

7) назви професій, посад, звань, які в мові мають чоловічий рід, проте співвідносяться з особами як чоловічої, так і жіночої статі: *агроном, нотаріус, мер, прокурор, декан, кандидат (доктор) наук, менеджер, промоутер*.

Саме стосовно найменувань останньої групи виникає найбільше суперечок, оскільки вони не мають лексикографічно закріплених відповідників жіночого роду. Наприклад, З. Мацюк і Н. Станкевич висловлюють таку позицію: «Більшість мовознавців дотримується думки, що назви осіб за професією з нейтралізованою родовою віднесеністю на рівні окремих лексем є типовими **граматичними омонімами** і виділяють родостатеву кореляцію» [3, с. 168]. Дещо іншої думки стосовно роду зазначених іменників дотримуються автори спільної праці Н. Д. Бабич та ін., зауважуючи: «В українській мові, окрім іменників чоловічого, жіночого і середнього родів, є **іменники парного роду**: *українець – українка, патріот – патріотка, письменник – письменниця ...*; **іменники спільного роду**: *президент, посол, прем'єр, прем'єр-міністр, кандидат, доцент, професор, етнограф, науковий співробітник, офіцер ...* – це т. зв. маскулізми; *сиротина, симпатяга, добряка, розумака, трудяга, нероба ...* – це т. зв. фемінітиви ...» [4, с. 198]. Як бачимо, визначення роду тут суттєво відрізняється від традиційної позиції, якої ми будемо дотримуватися.

Зазначимо, що навіть у силу дериваційного розширення фемінітивів відповідно до нової редакції українського правопису, у якому, проте, не наго-

лошено на обов'язковості їх повсюдного використання, серед мовознавців немає однастайності щодо сфер їх уживання.

Як уже було актуалізовано, найповніше фемінітиви представлені в публіцистичному стилі, зокрема в мовленні ЗМІ, що найшвидше реагує на будь-які суспільні зміни. Хоча й серед масмедійників позиції щодо вживання фемінітивів суттєво відрізняються, що підтверджує І. Я. Ладика: «У журналістському середовищі до сьогодні питання використання фемінітивів (слів на позначення жінок у різних професіях) залишається дискусійним, хоча саме медійники мали б іти в авангарді змін. Деякі журналісти активно вживають фемінітиви у своїх текстах/сюжетах, інші принципово їх уникають, навіть категорично проти їхньої появи у сучасному медійному просторі» [5, с. 11].

Попри повсякчасне використання фемінітивів для називання професій жінок чи їхнього роду діяльності деякими редакціями (наприклад, «Українська правда», «Громадське радіо»), Н. А. Шеховцова констатує непослідовність у їх вжитку, що може навіть виявлятися в одній статті. Погоджуємося з дослідницею, що «питання використання фемінітивів в українській пресі потребує докладного вивчення, адже вибіркове використання таких форм порушує стрункість тексту. Натомість повна відмова від форм жіночих назв професій є виявом гендерної дискримінації» [6, с. 145]. На непослідовності у використанні фемінітивів, «коли в одному контексті на позначення особи жіночої статі наявні й фемінітиви, й маскулінітиви» [7, с. 50], наголошує також О. В. Чуєшкова, яка, попри те, відзначає активні процеси творення фемінітивів із використанням суфіксів *-к(а)*, *-иц(я)*, *-ин(я)* в інтернет-дискурсі. Досить активне, проте несистемне вживання фемінітивів у мові ЗМІ демонструє і Л. М. Марчук, а серед причин цього явища називає «лексичні лакуни в найменуваннях жіночих професій та гендерну асиметрію (морфологічну й семантичну), що пояснюємо ситуативно-прагматичними завданнями підкреслення соціального статусу через вживання чоловічого роду» [8, с. 121].

Окрім публіцистичного стилю, можемо констатувати також поширення фемінітивів у розмовному й художньому стилях, що пов'язано з їх функційними особливостями та специфікою мовних засобів, а точніше, відсутністю обмежень щодо використання останніх. Не зайвим буде нагадати, що в розмовному мовленні означені одиниці можуть бути стилістично маркованими, а дериваційні засоби їх творення активно доповнюються суфіксами *-их(а)*, *-иц(а)*: *сторожиха*, *ткачиха*, *двірничиха*, *ткачиха*, *білетерша*, *бригадирша*. «Обмежене вживання утворень із суфіксами *-их(а)*, *-иц(а)* зумовлене також тим, що ці форми (*директорша*, *професорша*, *деканша*, *лісничиха*, *інспекторша*) означають посаду жінки і назву дружини за чоловіком, а двозначність слів може призвести до змістової неясності», — акцентує Г. Й. Волкотруб [9, с. 18]. Стилiстична маркованість притаманна також деяким розмовним назвам жіночого роду із суфіксом *-к(а)*, як-от *математичка*, *фізичка*, *хімічка*, *трудоличка*, що належать до жаргонної лексики. Наведені найменування можливі і в художньому стилі, де їх уживання має на меті пе-

редати відповідний колорит ситуації, кола співрозмовників чи є елементом портрета певного персонажа.

Більшість слів жіночого роду із суфіксами *-к(а)*, *-иц(я)*, *-ин(я)* належать до стилістично нейтральної лексики: *дипломниця*, *журналістка*, *касирка*, *кравчиня*, *льотчиця*, *перекладачка*, *штампувальниця* тощо. Саме їм надають перевагу для позначення осіб жіночої статі в художньому, публіцистичному, розмовному стилях [9, с. 17].

На недопущенні протилежного явища – використання у ЗМІ найменувань жінок у формі чоловічого роду попри зафіксовані у словниках форми жіночого роду – наголошує О. Д. Пономарів: «Такі конструкції суперечать морфолого-стилістичним нормам української мови. Вони є наслідком невмотивованого перенесення ознак офіційно-ділового стилю (де підкреслюється не стать людини, а її службове чи суспільне становище) на художнє, публіцистичне та розмовне мовлення» [10, с. 213]. Також автор ще у 2012 р. висловив припущення, що згодом набудуть поширення й утворення на кшталт *прем'єрка*, *президентка*, і відзначив, що подібні явища спостерігаються і в інших мовах – чеській, грецькій, німецькій [10, с. 214].

Найбільш суворими щодо використання фемінітивів, особливо професійної сфери, є науковий та офіційно-діловий стилі. За визначенням М. Г. Зубкова, «іменники на означення статусу, фаху, посади, звання (зазвичай у науковому, офіційно-діловому стилях) слід уживати в чоловічому роді» [11, с. 205]. Цю думку поділяє й Г. Й. Волкотруб [9, с. 17]. Поки що не знайшли застосування фемінітиви й у відомчих документах, на які, власне, орієнтуються всі інші укладачі. Так, Ганна Новосад підписує документи як *міністр освіти і науки*, а не *міністерка*. Поодинокими є випадки застосування фемінітивів у науковому стилі. Традиційно в жіночому роді тут вживали лише найменування загального характеру, як-от *авторка*, *дослідниця*. Зараз же можемо зустріти й такі назви, як *професорка*, *завідувачка кафедри*, *кандидатка наук*, *вітчизняна вчена* тощо.

Висновки. Вивчення поглядів українських мовознавців на використання фемінітивів дає змогу сформулювати висновки: по-перше, активність поширення цієї категорії слів пов'язана із суспільними змінами, бажанням жінок відчувати себе важливими членами суспільства; по-друге, існує лексикографічне обмеження щодо найменувань жінок за родом їх професійної зайнятості, яке, у свою чергу, спричиняє перешкоди в поширенні таких назв; по-третє, найбільш консервативними щодо фемінітивів є науковий та офіційно-діловий стилі; і по-четверте, для остаточного нормативного закріплення фемінітивів у широкому вжитку, як і для будь-яких інших мовних одиниць, потрібен час, адже справедливо зауважує Н. В. Собецька, що «мова постійно розвивається, і чим частіше будуть звучати такі назви, тим швидше вони стануть узусом і перестануть різати вухо, а створення та встановлення нових «рівноправних» мовних норм буде сприяти кращому взаєморозумінню під час комунікації» [1, с. 377].

Список джерел:

1. Собецька Н. В. Вживання фемінітивів як прояв гендерної культури / Н. В. Собецька // Молодий вчений. – 2016. – № 12.1 (40). – С. 375–378.
2. Малахова О. А. Фемінітиви – не данина моді, вони властиві українській мові як системі [Електронний ресурс] / О. А. Малахова. – Режим доступу : <http://womo.ua/olena-malahova/>.
3. Мацюк З. Українська мова професійного спілкування: навч. посіб. / З. Мацюк, Н. Станкевич. – 3-є вид. – К. : Каравела, 2010. – 352 с.
4. Бабич Н. Д. Культура фахового мовлення: навч. посіб. / [Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, М. В. Скаб та ін.; за ред. Н. Д. Бабич]. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2011. – 528 с.
5. Ладика І. Я. Проблема використання фемінітивів у медійному просторі / І. Я. Ладика // Соціально-гуманітарний вісник. – 2018. – Вип. 22. – С. 11.
6. Шеховцова Н. А. Фемінітиви в українській пресі / Н. А. Шеховцова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). – 2017. – Вип. 9. – С. 143–146.
7. Чуєшкова О. В. Стратегія фемінізації як основний чинник творення гендернотолерантної мови (на матеріалі інтернет-дискурсу) / О. В. Чуєшкова // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. – 2019. – Т. 30 (69), № 2, ч. 1. – С. 47–52.
8. Марчук Л. М. Лінгвокультурологічний аспект оцінної характеристики фемінітивів у мові ЗМІ / Л. М. Марчук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія. – 2019. – № 38, т. 3. – С. 118–121.
9. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика сучасної української мови: використання морфологічних засобів мови : навч. посіб. / Г. Й. Волкотруб. – К. : ТОВ «ЛТД», 1998. – 176 с.
10. Пономарів О. Д. Українське слово для всіх і кожного / О. Д. Пономарів. – К. : Либідь, 2013. – 360 с.
11. Зубков М. Г. Українська мова : універсальний довідник / М. Г. Зубков. – 6-те вид., доп. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2009. – 512 с.

Завдання 10. *Укладіть анотацію обсягом 80–100 слів до свого курсового проєкту.*

Завдання 11. *Пригадайте, які реферати ви укладали під час навчання в університеті, та охарактеризуйте їх за такими параметрами:*

- 1) види за способом характеристики первинного документа, за кількістю джерел реферування, за формою викладу, за укладачем;
- 2) послідовність ваших дій під час роботи над рефератом;
- 3) вид плану до реферату;
- 4) додатки до реферату, ілюстративний матеріал до тексту;
- 5) обсяг реферату;
- 6) кількість використаних джерел для написання реферату, їх тип та спосіб пошуку;
- 7) із якими труднощами ви зіткнулися під час підготовки реферату.

Завдання 12. *Доповніть подані висловлювання таким чином, щоб з'ясувати специфіку бібліографічного опису:*

1. Бібліографічний опис – це сукупність ...
2. Його подають мовою ...
3. До бібліографічного опису входять такі дані: ...
4. Жанром наукової праці є ..., його подають після ...
5. Додатковими відомостями в бібліографічному описі є: ...
6. Бібліографічний опис на статтю містить такі дані: ...
7. Бібліографічний опис на наукову працю, знайдену в інтернет-мережі, містить ...
8. Порядок розміщення назв наукових джерел може бути ...
9. У бакалаврських та магістерських роботах (проектах) список літератури зазвичай подають за ... Необхідна кількість джерел: до курсової (бакалаврської) роботи – ..., до дипломної (магістерської) – ...
10. Указувати в науковій роботі всі використані джерела потрібно, щоб ...

Завдання 13. *Зредагуйте подані бібліографічні описи наукових праць згідно з ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання:*

1. А. Н. Діденко. Навчальний посібник: Сучасне діловодство. – Київ: Либідь, 2001. – 5-те вид. – 384 с.
2. «Російсько-український словник сталих словосполучень». – Головащук С. І. – 640 с. – К.: Наукова думка. – 2001.
3. Київ: Центр навч. літератури. – 592 с. – 2006. – «Українська мова у професійному спілкуванні: Модульний курс» / В. І. Мозговий.
4. 448 с. / Зубков М. Г. «Сучасна українська ділова мова». – Донецьк: Сталкер, 2005. – 7-ме вид., виправлене.
5. І. О. Вирган, М. М. Пилинська. «Російсько-український словник сталих словосполучень». – 864 с. – 2002. – Х.: Прапор.
6. Дивослово. – С. 68–73: В. Скуратівський. Шевченко в контексті світової літератури. – 2003. – № 6.
7. Навчальний посібник: Українська мова професійного спілкування. – Київ: Каравела. – 352 с. – 2006. – Мацюк З., Станкевич Н.
8. Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – 1736 с. – 2009. – К.: Ірпінь.
9. Дивослово. – 2003. – № 6 / До проблеми вульгаризації мови: Масенко Л. – С. 20–22.
10. Словник-довідник назв осіб за родом діяльності: М. П. Годована / За ред. Л. В. Туровської. – 176 с. – 2009. К.: Наукова думка.

Завдання 14. *Виконайте тести за темою заняття:*

1. За способом викладу план буває:

- а) розповідь, опис, міркування;
- б) простий і складний;
- в) питальний, номінативний, тезовий;

г) вторинний та оригінальний.

2. Пункти формулюють називними реченнями у плані:

- а) тезовому;
- б) складному;
- в) простому;
- г) номінативному.

3. НЕ є функцією плану:

- а) виклад основних питань наукового джерела;
- б) критична оцінка змісту наукового джерела;
- в) узагальнення інформації;
- г) можливість відтворити в пам'яті зміст джерела.

4. За допомогою схем, таблиць, які замінюють основні положення тексту, укладають конспект:

- а) тематичний;
- б) опорний;
- в) змішаний;
- г) текстуальний.

5. Конспект, що відображає різні точки зору на одну тему, укладений за кількома джерелами:

- а) тематичний;
- б) опорний;
- в) змішаний;
- г) текстуальний.

6. Конспект:

- а) допомагає згадати, повторити занотований матеріал;
- б) уточнює заголовок, подає відомості про автора, зміст, жанр документа;
- в) подає загальне уявлення про зміст наукового джерела, але не розкриває його подробиць;
- г) створюють як первинний текст із метою подальшого виступу на науковій конференції.

7. Складовими бібліографічного опису є:

- а) автор (автори) та назва наукової праці;
- б) автор (автори), назва праці, її жанр, додаткові відомості, відомості про місце й рік видання, обсяг (кількість сторінок);
- в) назва праці, відомості про місце й рік видання, обсяг (кількість сторінок);
- г) автор (автори), назва праці, відомості про місце й рік видання, обсяг (кількість сторінок).

8. Складовими анотації є:

- а) бібліографічний опис, перелік основних проблем, адресованість джерела;
- б) титульна сторінка, план, текст, список використаних джерел;
- в) прізвище та ім'я автора, тема дослідження, текст;

г) вибір теми дослідження, її формулювання, підбір та опрацювання літератури, складання плану, написання й редагування тексту, остаточне оформлення роботи.

9. Реферати-фрагменти укладають:

- а) на основі одного джерела;
- б) на низку тематично споріднених праць;
- в) на основі авторських і неавторських праць;
- г) на окрему частину джерела (главу, розділ).

10. НЕ є об'єктами анотації:

- а) рецензії, відгуки;
- б) підручники, посібники;
- в) словники, хрестоматії;
- г) статті, дисертації.

11. Преамбула, основні теоретичні положення та завершальна частина є структурними елементами:

- а) конспекту;
- б) тез;
- в) анотації;
- г) курсового проекту.

12. Список літератури з певного питання, який подають після тексту, – це:

- а) бібліографічний опис;
- б) анотування;
- в) бібліографія;
- г) реферування.

13. Передбачають скорочений виклад не всього змісту наукової праці, а лише її окремих проблем реферати:

- а) оглядові;
- б) загальні;
- в) спеціалізовані;
- г) монографічні.

14. Преамбула тез містить:

- а) перелічення тих питань, які розглядають у науковому джерелі;
- б) перебіг дослідження з обґрунтуваннями й доказами;
- в) узагальнені висновки;
- г) повідомлення проблеми дослідження та обґрунтування її актуальності.

15. Цільову аудиторію (призначення) потрібно зазначати в:

- а) рефераті;
- б) анотації;
- в) тезах;
- г) конспекті.

16. До курсової й дипломної роботи укладають план:

- а) складний тезовий;

- б) простий питальний;
- в) складний номінативний;
- г) простий називний.

17. Порядок розміщення назв праць у списку літератури НЕ може бути:

- а) алфавітним;
- б) тематичним;
- в) довільним;
- г) за ступенем використання.

18. Оригінальні тези:

- а) є стисло сформульованими основними положеннями прочитаної статті чи монографії;
- б) називають основні мікротеми тексту;
- в) записують у вигляді цитат під час ознайомлення зі змістом наукової праці;
- г) є первинним текстом, що містить міркування автора стосовно розглядуваної проблеми.

19. Групова анотація:

- а) узагальнено характеризує зміст первинного документа, подає перелік основних тем, що в ньому відображені;
- б) виокремлює загальне й особливе в кількох близьких за змістом наукових працях чи подає характеристику праць одного автора;
- в) уточнює заголовок відомостями про автора, жанр та зміст праці, які відсутні в бібліографічному описі;
- г) є коротким оглядом змісту монографії, статті, підручника.

20. Жанрм наукової праці в бібліографічному описі є:

- а) видавництво «Наукова думка»;
- б) видання 2-е, доповнене;
- в) словник-довідник;
- г) том 3, книга 1.

21. Правильно оформлено бібліографічний опис у рядку:

- а) Вдовиченко А. Першочергові потреби сучасного бізнесмена. *Кореспондент*. 2013. № 5. С. 4–6.
- б) Вдовиченко А. «Першочергові потреби сучасного бізнесмена» // Кореспондент. 2013. № 5. 4–6 с.
- в) Вдовиченко А. Першочергові потреби сучасного бізнесмена / А. Вдовиченко // «Кореспондент». № 5. 2013. – С. 4–6.
- г) Першочергові потреби сучасного бізнесмена / А. Вдовиченко // Кореспондент. 2013. № 5. – С. 4–6.

22. Документ, який є критичним відгуком на художній, науковий або інший твір, що містить зауваження, пропозиції тощо і метою якого є рекомендація твору до друку або захисту, – це:

- а) анотація;
- б) рецензія;

- в) висновки;
- г) бібліографія.

23. Текст рецензії складається з:

- а) однієї частини;
- б) двох частин;
- в) трьох частин;
- г) шести частин.

24. Письмовий виклад змісту наукової статті, монографії, результатів наукового дослідження, книги є:

- а) монографією;
- б) статтею;
- в) рефератом;
- г) планом.

25. Стилю сформульовані основні положення статті, лекції, доповіді, які подають у вигляді цитат із першоджерела або формулюють власними словами, складають поняття:

- а) анотація;
- б) конспект;
- в) реферат;
- г) курсова робота.

26. Пункти тезового плану формулюють:

- а) двоскладними реченнями (у яких наявні підмет і присудок), коротко подаючи основні положення абзаців;
- б) односкладними реченнями (у яких наявний лише підмет), подаючи заголовки до абзаців;
- в) незакінченими реченнями, щоб читач самостійно домислював потрібну інформацію;
- г) питальними реченнями.

27. Оригінальні тези друкують:

- а) у газетах;
- б) у фахових вісниках;
- в) у матеріалах конференцій;
- г) у методичних вказівках.

28. У вільних конспектах:

- а) подають схеми, таблиці, що замінюють основні положення теми;
- б) думки автора передають своїми словами;
- в) текст записують у вигляді цитат із наукового джерела;
- г) поєднують цитування і виклад своїми словами.

29. До наукової статті анотацію зазвичай подають:

- а) мовою тексту й англійською мовою;
- б) англійською мовою;
- в) будь-якою іноземною мовою;
- г) лише мовою тексту.

30. Підготовка реферату сприяє:

- а) поглибленому ознайомленню з певною темою;
- б) виробленню аналітико-синтетичних навичок;
- в) формуванню навичок роботи з науковою літературою;
- г) усі відповіді правильні.

31. Письмовий аналіз першоджерела, що містить коментування його основних положень, подає узагальнену й аргументовану оцінку та висновки про значущість його в цілому:

- а) реферат;
- б) рецензія;
- в) анотація;
- г) конспект.

32. Композиційно організований та узагальнений виклад змісту першоджерела чи кількох першоджерел:

- а) реферат;
- б) рецензія;
- в) стаття;
- г) план.

33. Найбільш узагальнена (без детального аналізу) оцінка першоджерела з наведенням практичних рекомендацій:

- а) конспект;
- б) реферат;
- в) план;
- г) анотація.

34. Порядок, послідовність викладу інформації першоджерела:

- а) конспект;
- б) реферат;
- в) план;
- г) анотація.

35. Коротка й узагальнена характеристика тексту першоджерела (статті, книги, монографії тощо):

- а) конспект;
- б) реферат;
- в) план;
- г) анотація.

36. Зміст наукового першоджерела в конспекті можна передавати:

- а) за допомогою цитат;
- б) своїми словами;
- в) цитатами та своїми словами;
- г) усі варіанти правильні.

37. Тези наукового першоджерела позбавлені:

- а) предметно-логічного змісту;
- б) термінів та абстрактних слів;

- в) емоційно-експресивних означень;
- г) стверджувальних суджень.

38. На титульній сторінці реферату НЕ вказують:

- а) дисципліну, із якої підготовлено реферат;
- б) жанр роботи;
- в) тему реферату;
- г) наукового керівника.

39. Компактність, лаконічність, загальне уявлення про зміст науково-го джерела, відсутність подробиць характерні для:

- а) конспекту;
- б) реферату;
- в) анотації;
- г) рецензії.

40. Бібліографію до наукової праці можна подавати:

- а) за абеткою;
- б) у порядку цитування;
- в) за жанрами робіт;
- г) усі варіанти прийнятні.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ 15–16

ПЕРЕКЛАД І РЕДАГУВАННЯ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ

План

1. Форми і види перекладу.
2. Етапи редагування.
3. Помилки у змісті й побудові висловлювань.
4. Дієприкметник і дієприслівник у наукових текстах.

Завдання 1. *Доповніть подані висловлювання таким чином, щоб з'ясувати специфіку та види перекладу:*

1. Переклад – це процес ...
2. Головне завдання перекладу полягає в тому, щоб ...
3. Для процесу перекладання характерні такі етапи: ...
4. Послідовний і синхронний переклад різняться тим, що ...
5. Точно передає зміст оригіналу, його стиль і відповідає нормам літературної мови ... переклад.
6. Недоліками автоматизованого перекладу є ...
7. За змістом розрізняють такі види перекладу: ...
8. Повний переклад передбачає ...
9. Специфікою анотаційного перекладу є ...
10. Для реферативного перекладу характерно ...

Завдання 2. Подані попарно тексти слов'янськими мовами мають однаковий зміст. Передайте українською мовою зміст цих текстів, використовуючи слова з довідки:

А. Польською мовою:

Nauka jest dynamicznym systemem rzetelnej wiedzy o obiektywnych prawach rozwoju przyrody, społeczeństwa i myślenia. Wiedza jest wytworem nauki i jednocześnie jej materiałem. Wiedza naukowa tworzy nowe koncepcje, prawa i teorie, wyjaśnia nowe zjawiska w przyrodzie, społeczeństwie czy działalności gospodarczej, usprawnia działalność człowieka, przewiduje jej wyniki i skutki.

Z drugiej strony nauka jest specjalnie zorganizowaną działalnością ludzi, złożoną instytucją społeczną, która powstała w procesie podziału pracy, stopniowego oddzielania pracy umysłowej od pracy fizycznej. Pierwszymi zmaterializowanymi produktami działalności naukowej były starożytne rękopisy i książki, później rozpoczęła się korespondencja między badaczami, co doprowadziło do pojawienia się w XVII wieku czasopism naukowych. Ostateczne ukształtowanie nauki nastąpiło, gdy zaczęto tworzyć specjalne instytucje naukowe.

Nauka jako działalność człowieka obejmuje następujące procesy:

- 1) kształtowanie wiedzy (badania naukowe);
- 2) transfer wiedzy (monografie naukowe, zbiory naukowe, fora, konferencje, sympozja, rozprawy);
- 3) reprodukcja wiedzy (szkolenie kadr naukowych).

Македонською мовою:

Науката е динамичен систем на доверливо знаење за објективните закони на развојот на природата, општеството и размислувањето. Знаењето е производ на науката и во исто време негов материјал. Научното знаење создава нови концепти, закони и теории, објаснува нови појави во природата, општеството или економската активност, ја подобрува човековата активност, ги предвидува неговите резултати и последици.

Од друга страна, науката е посебно организирана активност на луѓето, сложена општествена институција која се формирала во процесот на поделба на трудот, постепено одвојување на интелектуалниот од физичкиот труд. Првите материјализирани производи на научната активност беа антички ракописи и книги, подоцна започна преписката меѓу истражувачите, што доведе до појава на научни списанија во 17 век. Конечното формирање на науката се случи кога почнаа да се создаваат посебни научни институции.

Науката како активност на луѓето ги вклучува следните процеси:

- 1) формирање на знаење (научно истражување);
- 2) пренос на знаења (научни монографии, научни збирки, трибини, конференции, симпозиуми, дисертации);
- 3) репродукција на знаења (обука на научен кадар).

Довідка: наука, достовірні знання, розвиток природи, суспільство, мислення, наукові знання, поняття, закони, теорії, нові явища, людська діяльність, результати, наслідки, соціальний інститут, розподіл праці, розумова

праця, фізична праця, наукова діяльність, стародавні рукописи, книги, листування, дослідники, наукові журнали, спеціальні наукові установи, формування знань, передавання знань, відтворення знань, наукові дослідження, форуми, підготовка кадрів.

Б. Словацькою мовою:

Objektom vedy je povaha a formy pohybu hmoty, ľudská spoločnosť v jej vývoji, človek a jeho činnosť. Subjekty vedy sú ľudia, ktorí majú určité množstvo vedomostí a sú pripravení na vedeckú činnosť.

Funkcie vedy:

1) когнітивна функція vedy odráža túžbu ľudskej mysle po poznaní prírody, spoločnosti a myslenia;

2) критická функція vedy spočíva v hodnotení zákonitostí, vlastností, trendov s cieľom posilniť pozitívne stránky javov, procesov a eliminovať negatívne;

3) praktická функція vedy spočíva v zlepšovaní okolitého sveta, systému materiálnej výroby a spoločenských vzťahov.

Všetky vedy sú rozdelené do nasledujúcich skupín:

- prírodné vedy (matematika, fyzika, chémia, biológia atď.);
- technické vedy (geodézia, elektronika, energetika, elektrotechnika, informatika, prístrojová technika, doprava a pod.);
- lekárske vedy;
- spoločenské vedy (ekonómia, sociológia, politológia, právne vedy, demografia atď.);
- humanitné vedy (dejiny štátu, dejiny umenia, cirkvi, teológia, jazykoveda a literatúra, filozofia, logika, psychológia atď.).

Болгарською мовою:

Обектът на науката е природата и формите на движение на материята, човешкото общество в неговото развитие, човекът и неговата дейност. Субектите на науката са хора, които имат определен обем знания и са готови за научна дейност.

Функции на науката:

1) когнитивната функция на науката отразява желанието на човешкия ум да научи за природата, обществото и мисленето;

2) критичната функция на науката се състои в оценката на закономерностите, свойствата, тенденциите с цел укрепване на положителните страни на явления, процеси и премахване на отрицателните;

3) практическата функция на науката се състои в подобряване на околния свят, системата на материалното производство и социалните отношения.

Всички науки са разделени на следните групи:

- природни науки (математика, физика, химия, биология и др.);
- технически науки (геодезия, електроника, енергетика, електротехника, информатика, уредостроене, транспорт и др.);
- медицински науки;

- соціальні науки (ікономика, соціологія, політичні науки, правні науки, демографія і др.);
- гуманітарні науки (історія на державата, історія на изкуството, църквата, теология, лингвистика и литература, философия, логика, психология и др.).

Довідка: наука, природа, рух матерії, суспільство, розвиток, діяльність людини, знання, наукова діяльність, пізнавальна функція, розум, пізнання, мислення, закономірності, властивості, тенденції, позитивні сторони явищ, усунення, вдосконалення, навколишній світ, матеріальне виробництво, суспільні відносини, приладобудування.

В. Сербською мовою:

Емпиријске методе су повезане са људским чулним сазнањима (кроз осећање, опажање, представљање). То укључује: посматрање, поређење, мерење, експеримент. Посматрање је сврсисходно бележење својстава објекта. Поређење је утврђивање сличности или разлика између објеката. Мерење је постављање нумеричке вредности неке величине помоћу мерних јединица. Експериментом се сматра проучавање објекта засновано на сврсисходном утицају вештачки створених услова на објекат.

Емпиријске и теоријске методе обухватају: апстракцију; анализа и синтеза; индукција и дедукција; моделирање; историјски приступ; логичан приступ. Анализа и синтеза је сложен метод истраживања заснован на сукцесивној подели објекта на елементе или својства (анализа) и спајању његових појединачних делова у јединствену целину (синтеза). Индукција и дедукција усмерава процес сазнања од посебног ка општем (индукција) и од општег ка специфичном (дедукција). Моделирање је проучавање објекта помоћу уређаја који симулирају његово понашање.

Чеською мовою:

Empirické metody souvisí se smyslovým poznáním člověka (prostřednictvím citění, vnímání, reprezentace). Patří sem: pozorování, porovnávání, měření, experiment. Pozorování je účelové zaznamenávání vlastností objektu. Srovnání je stanovení podobností nebo rozdílů mezi objekty. Měření je stanovení číselné hodnoty nějaké veličiny pomocí jednotek měření. Za experiment se považuje studium objektu založené na účelovém působení uměle vytvořených podmínek na objekt.

Empirické a teoretické metody zahrnují: abstrakci; analýza a syntéza; indukce a dedukce; modelování; historický přístup; logický přístup. Analýza a syntéza je komplexní metoda výzkumu založená na postupném dělení objektu na prvky nebo vlastnosti (analýza) a spojování jeho jednotlivých částí do jediného celku (syntéza). Indukce a dedukce řídí proces poznání od konkrétního k obecnému (indukce) a od obecného ke konkrétnímu (dedukce). Modelování je studium objektu pomocí zařízení, která simulují jeho chování.

Довідка: чуттєві знання, відчуття, сприйняття, уявлення, спостереження, порівняння, вимірювання, цілеспрямоване фіксування, подібності, розбі-

жності, числове значення, одиниці вимірювання, вивчення об'єкта, цілеспрямований вплив, штучно створені умови, історичний підхід, метод дослідження, послідовний поділ, процес пізнання, пристрої, моделювати поведінку.

Завдання 3. *Перекладіть українською мовою подані етикетні вирази з різних слов'янських мов. Знайдіть спільні та згрупуйте їх у вигляді таблиці за стардартними етикетними ситуаціями та мовами. Порівняйте вирази, які мають спільні корені, але різняться значенням.*

Із болгарської мови:

Така мисля. Благодаря ти много. Къде ще се срещнем? Забавлявай се! Не се съмнявам. Ще те оставя да си работиш. Какво ново? Къде е най-близката банка? Благодаря за помоща. Къде продават билетчета? На какъв интервал се движи автобуса? Трябва ли ми паспорт? Има ли гаранция? Трябва ми малко помощ, ако обичате. Къде да платя? Добър апетит. Къде спира автобуса? Къде има аптека? Моля заведете ме в болница. Как се казвате? От къде сте? Тук съм на почивка. Това няма смисъл. Довиждане! Съжалявам! Моля. Приятно ми е.

Із польської мови:

Dzień dobry! Do widzenia! Dobranoc! Do zobaczenia! Bardzo przepraszam. Jak się masz? Można? Proszę. Bardzo dziękuję. Słucham? Czy mówi pani po angielsku? O której godzinie się spotkamy? To zły moment na rozmowę? Myślę, że tak. Przepraszam za spóźnienie. Jaką minimalną kwotę można wyjąć? Gdzie jest najbliższy bank? Mam rachunek do zapłacenia. Chcę rozmawiać z kasjerem. Gdzie jest przystanek autobusowy? Czy może mi pan pomóc? Czy mogę prosić o szklankę wody? Życzę smacznego. Jak ci na imię? Taka praca chyba jest ciekawa. Dzięki za miłą rozmowę. Potrzebuję pomocy. Kiepsko się czuję. Gdzie się odbiera zamówienia?

Із чеської мови:

Dobrý den! Dobrý večer! Ahoj! Jak se máte? Děkuji mnohokrát! Pardon. Prosím. Velmi rád! Co prosím? Dobrou noc! Umíš anglicky? Máš chvilku čas? Myslím, že jo. Dobře se bav. Co je nového? Jděte po schodech nahoru. Jděte po schodech dolů. Nalevo uvidíš značku. Na stopce zahni vlevo. Kolik to stojí? Kde mohu zaplatit? Potřebuji pomoc prosím. Můžeme vidět menu prosím? Jaký máte dezert? Prosím zavolejte doktora. V kolik hodin otevírají? V kolik hodin zavírají? Bolí mě hlava. Chtěl bych vědět můj aktuální zůstatek na účtu. Jak se jmenuješ? Rád tě poznávám. Kde pracuješ?

Завдання 4. *Перекладіть українською мовою з англійської дієслова та додайте до них залежні іменники, утворюючи словосполучення наукового характеру:*

adsorb, accumulate, deform, inform, isolate, form, duplicate, classify, standardize, copy, illustrate, concretize, construct, comment, register, plan, correct, summarize, control, test, theorize, specialize.

Завдання 5. *Доповніть подані висловлювання таким чином, щоб з'ясувати специфіку редагування наукових текстів:*

1. Під редагуванням розуміють ...
2. Редагування наукового тексту потрібне для того, щоб ...
3. Етапами редагування тексту є: ...
4. На першому етапі слід ...
5. Другий етап передбачає ...
6. Під час третього етапу ...
7. Редагувати потрібно такі наукові роботи: ...

Завдання 6. *З'ясуйте точність уживання в наукових текстах поданих паронімів, утворюючи словосполучення зі словами з дужок:*

а) виклад – викладання (детальний, дисципліни, аргументований, точний); гіпотеза – гіпотетичність (судження, наукова, твердження, теорії); документальний – документований (дані, добре, підтвердження, точність); дослідний – дослідницький (підхід, робота, ділянка, станція, інтерес, метод, лабораторія, інститут, господарство, праця, підприємство, задум); методичний – методологічний (посібник, аналіз, майстерність);

б) завдання – задача (логічний, курсової роботи, основний, математичний, промисловості, фізичний, галузі); засвоювати – освоювати (сучасну техніку, проєктну потужність машини, теоретичний матеріал); змістовий – змістовний (навантаження, відповідь, стаття, відмінність, точність, спрямування, виступ, доповідь, лекція); поступальний – поступовий (перехід, розвиток, рух); проблема – проблематика (методична, актуальність, складність, аналізувати);

в) ілюстративний – ілюстраційний – ілюстрований (графіка, матеріал, підручник); інформативний – інформаційний (функція, доповідь, матеріал, переважаність, виклад, мінімум); метод – методика (експериментальний, наукового дослідження, розробляти, удосконалювати, порівняльний, впливу); систематичний – систематизований – системний (контроль, виклад, аналіз, опис, характер, матеріал, цикл, підхід, дослідження).

Завдання 7. *З'ясуйте відмінність у значенні поданих синонімів та паронімів, утворіть із ними словосполучення наукового характеру:*

вигляд – вид, ступінь – степінь, напрям – напрямок, запитання – питання, об'єм – обсяг, показник – показчик, загальний – спільний, вибирати – добирати, привести – призвести, наступний – подальший.

Завдання 8. *Зредагуйте подані анотації на наукові видання (пасивні конструкції, росіянізми, граматичні норми тощо):*

А. Ділова українська мова : навч. посіб. / О. Д. Горбул, Л. І. Галузинська, Т. І. Ситнік, С. А. Яременко; за ред. О. Д. Горбула. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2000. 226 с.

Розкриваються основні вимоги до ділових паперів, наводяться ознаки офіційно-ділового стиля, подаються зразки листів, самих поширених документів, правила їх оформлення, задачі для самоконтролю. Теоретичний матеріал

ал удачно з'єднується з практичними рекомендаціями щодо оформлення документів. Посібник доповнюється російсько-українським словником та тлумачим словником самих уживаних термінів.

Посібник розраховується на студентів вищих навчальних закладів, діловитих людей, керівників підприємств, усіх, кому приходить мати діло з діловою перепискою або оформленням документів.

Б. Галузинська Л. І., Науменко Н. В. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 430 с.

Посібник, що створився з урахуванням нових освітніх технологій, відповідає програмі й буде сприяти оволодінню студентами знань по українській мові у повному обсягу. Посібник має дві частини, кожна з яких підпорядковується певній цілі: перша – сформулювати у слухачів уяву про літературну мову, стилі і норми професійного спілкування; друга – навчити студентів працювати з різними по призначенню діловими папірами, укладати їх по поданих зразках, підбирати самі точні мовні вирази для поширеніших професійних документів.

Для студентів вищо-технічних та середніх спеціальних навчальних закладів, працівників області діловодства.

В. Богдан С. К. Мовний етикет українців : традиції і сучасність. Київ : Рідна мова, 1998. 475 с.

У основі кожної національної культури лежить мовний етикет народу. Оскільки народ – це своєобразний, створений тільки йому притаманними фарбами образ, серед багатьох чинників, котрі являються складовими цієї „фарби”, мовний етикет – чи не самий яскравий тон на загальному тлі національних особливостей.

Написання в розважливому тоні, надзвичайно тонко і в одночасно доступно, запропонована увазі читача книга має стати своєобразною «настільною книгою» для кожної української рідні.

Пропонується викладачам вузів і загальних навчальних закладів, вихователям, студентам, школярам, робочим сфери обслуговування, суспільним і державним діячам.

Завдання 9. Згадайте зазначені вирази з наукових текстів:

а) тези конференції, курсова робота представляє спробу, у статті піднімається проблема, у цій області науки, ведуча організація, результати дослідження можна приміняти, в якості прикладу можна використати, дана робота присвячена, в статті пропонується алгоритм, змінюватися по закону;

б) нами пропонується нова конструкція, при розрахунках розглядаються, по характеру зміни індексів, авторами розроблено математичне описання, на даний час ситуація наближається до критичного рівня, випробування показали наступні значення, згідно лабораторним дослідженням;

в) ведучий вчений в області фізики, в якості виключення, величина може бути розрахована, в якості шуканої функції приймемо, в якості перетворюва-

чів енергії використовуються, викликати наслідки, необхідно відмітити слідуюче, відмінність складається в тому, звідси слідує, аналіз проводився;

г) приведені показники співпадають, привести приклад, при всіх інших умовах, рішення задачу, співпадіння результатів, співставити результати, сходиться з попереднім, часто зустрічаються слідуючі помилки, даний результат повністю прийнятний, по замовчуванню, положення справ у науці.

Завдання 10. Зредагуйте подані дієприкметникові вирази (росіянізми) наукового характеру:

а) неексплуатуємий підземний резервур, оточуюче середовище, пануюча ідеологія, непоправимі збитки, водовиштовхуюча здатність, герметизуючий шар, невичерпаємі ресурси, рішення ситуації, компрометуючі документи, насторожуючі дії, загрожуюча небезпека, заключаємий договір, вимираючі види тварин, зволожуючий ефект, уточнюючі члени речення;

б) зникаючі рослини, обтікаєма форма, водоплаваючі засоби, існуюча методика, висохше русло, замикаюча пружина, переконуючий доказ, воюючі сторони, контролюєма партія продукції, координуючий центр, заледенівший контакт, діючий закон, діючі особи, аналізуємий факт, пресуючий агрегат, обеззаражуючий засіб, оточуючі люди, неконвертуєма валюта;

в) перебуваючий на ремонті, домінуюча ідея, не виправимий брак, звукозаписуюча програма, контролюючий орган, дана технологія, друкуючий пристрій, спорожнівши приміщення, регулюючий прилад, нерегулюєма опора, освітлюючий прилад, узагальнююче слово, постачаєма продукція, ведуча галузь, збурююча сила, нафтоперероблюючий завод, достигші плоди;

г) руйнуючий контроль, незамінима деталь, металоріжучий верстат, муюча здатність, потерпівши сторона, напрямляюча лінія, застарівша технологія, навчаюча система, охолоджуючий пристрій, транспортуємий товар, поглинаюча здатність, технологічно не ділима операція, звукоізолюючий кожух, діючі на тіло сили, обанкрутивший банк, відновлююча сила;

г) передаючий пристрій, затонувший об'єкт, переважаючі сили, прилягаюча територія, регулюючий ефект, скануючий пристрій, спадаюча послідовність, енергозберігаюча технологія, започаткувавший напрям учений, обіднівши верстви населення, завідуючий лабораторією, посвідчуючий підпис, існуючий порядок, сортуюча послідовність, уражаюча дія, стягуєма платня.

Завдання 11. Зредагуйте подані речення з наукових текстів із дієприслівниковими зворотами:

Аналізуючи вимоги ДСТУ, видно, що крива обмежує максимально можливі значення. Висвітлюючи тогочасне культурне життя, у статті подана важлива інформація щодо діяльності численних українських товариств та гуртків. Виконавши неплановий ремонт, електропоїзд відправлено на станцію. Провівши лабораторні випробування та діагностування, авторами розроблено апаратно-вимірювальний комплекс. Удосконаливши стенд перевірки тахометрів, якісні показники випробувань відповідають перспективним тенденціям розвитку техніки. Проводячи розрахунки, виникає необхідність враховувати

незвичні для звичайних умов обставини. Забезпечуючи функціонування всього народного господарства, особлива роль належить залізничному транспорту. Адаптуючись до ринкових умов господарювання, можливе ефективне реформування залізничного транспорту. Осмисливши досвід соціально-економічного розвитку суспільства, сформувався цілий ряд напрямів та наукових шкіл. У 1960 р. в Києві було організовано неофіційне об'єднання «Клуб творчої молоді», обравши президентом Леся Танюка. Завжди мешкаючи в селі, твори Катерини Білокур ніколи не мали ознак провінційності. Починаючи вивчати проблему, йому бачилась можливість її практичного застосування. Вивчаючи ці зразки, були відзначені їхні переваги. Застосовувавши політику єдиних цін, однаково розподіляється товар товаровиробником між покупцями без урахування їх платоспроможності. Аналізуючи товар як предмет маркетингу, звертається особлива увага на концепцію його життєвого циклу. У сучасних умовах, спираючись на засади ринкової економіки, поступово послаблюється роль держави у визначенні цієї політики.

Завдання 12. Виконайте тести за темою заняття:

1. Переклад – це:

- а) зорове чи слухове сприймання інформації чужою мовою, усвідомлення її змісту;
- б) обмін даними між фахівцями інших країн;
- в) процес відтворення письмового тексту чи усного вислову засобами іншої мови;
- г) інтенсифікація міжнародних контактів.

2. За формою переклад поділяють на:

- а) усний і письмовий;
- б) буквальний та адекватний;
- в) суспільно-політичний, художній і науково-технічний;
- г) послідовний і синхронний.

3. За способом перекладу розрізняють:

- а) послідовний і синхронний переклад;
- б) повний, реферативний та анотаційний переклад;
- в) суспільно-політичний, художній і науково-технічний переклад;
- г) буквальний, адекватний та автоматизований переклад.

4. Переклад виступів політичних діячів, інтерв'ю, пресконференцій за змістом належить до:

- а) наукового;
- б) науково-технічного;
- в) суспільно-політичного;
- г) художнього.

5. Усний переклад використовують:

- а) для обміну інформацією в разі особистого контакту фахівців під час укладання контрактів;
- б) на виставках, міжнародних науково-технічних конференціях;

- в) на симпозиумах, лекціях, під час доповідей;
- г) усі відповіді правильні.

6. Переклад за принципом зіставлення відповідників із різних мов механічним способом є:

- а) реферативним;
- б) автоматизованим;
- в) анотаційним;
- г) адекватним.

7. Особливістю буквального перекладу є те, що:

- а) перекладають заздалегідь відібрані частини оригіналу, що складають зв'язний текст;
- б) у ньому можуть зберігатися порядок слів та граматичні конструкції, не властиві мові, якою перекладають;
- в) він точно передає зміст оригіналу, його стиль, і відповідає всім нормам літературної мови;
- г) він лише дає уявлення про характер роботи, її структуру, призначення, актуальність.

8. Перекладач-професіонал одночасно з отриманням усного повідомлення виконує переклад:

- а) послідовний;
- б) синхронний;
- в) реферативний;
- г) анотаційний.

9. Стислий переклад змісту науково-технічної роботи, що дає уявлення про її характер, структуру, призначення, актуальність, іноді містить критичну оцінку:

- а) повний;
- б) анотаційний;
- в) автоматизований;
- г) реферативний.

10. Переклад, у 5–10 і більше разів коротший за оригінал, що містить виклад основних положень його змісту:

- а) анотаційний;
- б) повний;
- в) буквальний;
- г) реферативний.

11. Автоматизований (комп'ютерний) переклад:

- а) потрібно редагувати, оскільки він містить лексичні й граматичні помилки;
- б) зручний для швидкого ознайомлення зі змістом оригіналу;
- в) є частиною проблеми створення штучного інтелекту;
- г) усі відповіді правильні.

12. Усний переклад логічно завершених частин тексту, який здійснюють у паузах для великої аудиторії:

- а) послідовний;
- б) синхронний;
- в) анотаційний;
- г) повний.

13. Дослівним називають переклад:

- а) усний;
- б) письмовий;
- в) буквальний;
- г) адекватний.

14. Етапами перекладу є:

- а) ознайомлення з текстом, відтворення його іншою мовою;
- б) ознайомлення з текстом, відтворення його іншою мовою та редагування;
- в) відтворення тексту іншою мовою та редагування його;
- г) ознайомлення з текстом, його аналіз мовою оригіналу й мовою перекладу, відтворення тексту іншою мовою.

15. Переклад наукових праць із політології, соціології за змістом належить до:

- а) науково-технічного;
- б) художнього;
- в) суспільно-політичного;
- г) реферативного.

16. Анотаційний переклад за обсягом має становити:

- а) 500 друкованих знаків;
- б) 1500 друкованих знаків;
- в) 5–10 % тексту оригіналу;
- г) 15 % тексту оригіналу.

17. Детальне ознайомлення з текстом, застосування словників можливе під час:

- а) усного перекладу;
- б) письмового перекладу;
- в) послідовного перекладу;
- г) синхронного перекладу.

18. Труднощі перекладу пов'язані з:

- а) недостатнім знанням мови оригіналу;
- б) недостатнім знанням мови, якою перекладають;
- в) відсутністю в мові, якою перекладають, готових відповідників;
- г) усі варіанти правильні.

19. Автоматизований переклад містить помилки, оскільки:

- а) не враховує відмінностей у значеннях синонімів, паронімів, міжмовних омонімів;
- б) не подає відмінкові форми слів;
- в) не перекладає іншомовних слів;
- г) не перекладає складних слів.

20. Відповідає всім нормам літературної мови:

- а) буквальний переклад;
- б) автоматизований переклад;
- в) адекватний переклад;
- г) комп'ютерний переклад.

21. Письмовий переклад порівняно з усним:

- а) є більш повним, точним;
- б) допускає використання словників;
- в) не обмежений у часі;
- г) усі варіанти правильні.

22. Дає змогу долучитися до скарбів світової класики, а також популяризувати українську переклад:

- а) науково-технічний;
- б) художній;
- в) суспільно-політичний;
- г) науковий.

23. За допомогою редагування досягають:

- а) літературно-нормативної грамотності тексту;
- б) точності й доречності вживання термінів;
- в) інформативної насиченості, логічності викладу;
- г) усі варіанти правильні.

24. Редагування здійснюють у такі етапи:

- а) виправлення орфографічних, пунктуаційних і стилістичних помилок, передрукування тексту;
- б) перевірка правильності поданих відомостей, аргументів, термінів, виявлення повторів, зайвих слів, передрукування тексту;
- в) первинне ознайомлення з текстом, перевірка фактичного матеріалу, власне редагування тексту;
- г) прочитання тексту повністю, позначення поміток на берегах чи на окремому аркуші.

25. Редагують такі наукові тексти:

- а) курсові й дипломні проекти;
- б) дисертації та монографії;
- в) статті, тези, лекції, доповіді;
- г) усі відповіді правильні.

26. Позначте правильне узгодження підмета з присудком:

- а) У конференції взяло участь 33 студенти.
- б) Більшість студентів працює над цим проектом.
- в) До модуля допущені 21 студент.
- г) Таке завдання отримало 4 студенти.

27. Позначте правильну заміну розщепленого присудка дієсловом:

- а) вести спостереження – спостерігати;
- б) надати технічну допомогу – технічно допомогти;

- в) виправити брак – забракувати;
- г) надавати перевагу – переважати.

28. Позначте правильно побудований однорідний ряд:

- а) підручники, посібники, контрольні роботи;
- б) лекції, практичні заняття, дистанційна робота;
- в) наукові та інтернет-джерела;
- г) як зазначають політологи й економісти.

29. Позначте правильно побудований однорідний ряд:

- а) за свідченням політиків і депутатів;
- б) аналізуючи та оцінюючи інформацію;
- в) порівняння вхідних і вихідних параметрів;
- г) досліджено проблеми й питання.

30. При підметі зі словами більшість, меншість, низка, частина (дослідників) присудок має форму:

- а) множини (переконані);
- б) однини або множини (переконана або переконані);
- в) однини (переконана);
- г) безособового дієслова (переконано).

31. Позначте вираз, що НЕ потребує редагування:

- а) у якості мережної операційної системи;
- б) як мережна операційна система;
- в) у ролі мережної операційної системи;
- г) у вигляді мережної операційної системи.

32. Позначте вираз, що НЕ потребує редагування:

- а) щоб бути у якості грошей, предмет повинен пройти одне випробування;
- б) щоб бути як гроші, предмет повинен пройти одне випробування;
- в) щоб бути грошима, предмет повинен пройти одне випробування;
- г) щоб бути у вигляді грошей, предмет повинен пройти одне випробування.

33. Позначте вираз, що НЕ потребує редагування:

- а) функція подана у вигляді;
- б) функція представлена у вигляді;
- в) функція подана у виді;
- г) функція представлена у виді.

34. Позначте вираз, що НЕ потребує редагування:

- а) кінцеве положення поршня;
- б) крайній стан поршня;
- в) крайнє положення поршня;
- г) остаточне становище поршня.

35. Позначте вираз, що НЕ потребує редагування:

- а) зрозуміле доведення;
- б) ясне доведення;
- в) явне доведення;
- г) очевидне доведення.

36. Позначте вираз, що НЕ потребує редагування:

- а) бути причиною;
- б) ставати причиною;
- в) виявлятися причиною;
- г) усі відповіді прийнятні.

37. Позначте вираз, що НЕ потребує редагування:

- а) істотно відмінний;
- б) по суті відмінний;
- в) дуже відмінний;
- г) насправді відмінний.

38. Позначте вираз, що НЕ потребує редагування:

- а) зі спостережень витікає;
- б) у перелічених працях;
- в) у роботі відмічено;
- г) погляди співпадають.

39. Позначте вираз, що потребує редагування:

- а) розв'язувати задачу;
- б) привело до занепаду;
- в) було проаналізовано;
- г) залучити фахівців.

40. Позначте вираз, що НЕ потребує редагування:

- а) співставляти факти;
- б) приводити приклади;
- в) відстоювати погляди;
- г) згідно норм експлуатації.

41. Позначте вираз, що потребує редагування:

- а) виразно помилкові твердження;
- б) із-за несприятливих умов;
- в) відправлений на ремонт;
- г) за участю вчених.

42. Позначте вираз, що НЕ потребує редагування:

- а) являє собою єдине джерело;
- б) метою дослідження являється;
- в) являється прикладом;
- г) тимчасове явлення.

43. Позначте НЕправильне використання слова «дані»:

- а) Ці дані не суперечать установленим нормам.
- б) Дані дослідження проведено в лабораторії.
- в) Дані розрахунків наведено в таблиці.
- г) Для обчислень необхідні вихідні дані.

44. Позначте правильне використання слова «наступний»:

- а) Застосовано наступну технологію ущільнення штучного насипу.
- б) Висуваючи цю пропозицію, ми виходимо з наступних міркувань.

- в) Ієрархія потреб працівників бюджетної сфери має наступний вигляд.
- г) Відповідно до попередньої побудуємо наступну таблицю.

45. Позначте НЕправильне використання слова «об'єм»:

- а) Об'єм повітря збільшується під час нагрівання.
- б) Тіло в об'ємі має 5 кубічних сантиметрів.
- в) Підрахувати об'єм випуску промислової продукції.
- г) Для оптимізації транспортування продукції треба визначити об'єм вагона.

46. Позначте правильне використання слова «порахувати»:

- а) порахувати на пальцях;
- б) порахувати це правильним;
- в) порахувати цю ознаку за іншу;
- г) порахувати на комп'ютері.

47. Позначте НЕправильне використання слова «введення»:

- а) введення в експлуатацію;
- б) введення до розділу;
- в) введення в науковий обіг;
- г) введення показника у вираз.

48. Позначте НЕправильне використання слова «задача»:

- а) задача управління;
- б) розв'язок задачі;
- в) задача з двома невідомими;
- г) помилка в задачі.

49. Позначте НЕправильне використання слова «чисельний»:

- а) чисельна перевага;
- б) чисельна різниця;
- в) чисельний аналіз;
- г) чисельні випадки.

50. Позначте НЕправильне використання слова «ступінь»:

- а) науковий ступінь;
- б) піднести до ступеня;
- в) ступені порівняння прикметників;
- г) ступінь споріднення.

51. Позначте правильне редагування виразу «діючі наукові методики розрахунку колії на міцність»:

- а) наявні наукові методики розрахунку колії на міцність;
- б) існуючі наукові методики розрахунку колії на міцність;
- в) чинні наукові методики розрахунку колії на міцність;
- г) наукові методики розрахунку колії на міцність, що діють.

52. Позначте правильне використання безособового речення:

- а) Автором виконано ґрунтовне дослідження.
- б) Повний комплекс випробувань проведено лабораторією діагностики.
- в) Нову технологію запатентовано.
- г) Заняття проведено викладачем дистанційно.

53. Позначте речення, яке НЕ потребує редагування:

- а) Посібник вміщає чотири розділи.
- б) У посібнику міститься чотири розділи.
- в) Посібник містить чотири розділи.
- г) У посібнику вміщаються чотири розділи.

54. Позначте речення, яке НЕ потребує редагування:

- а) Ціллю цього дослідження виявляється створення математичної моделі.
- б) Ціллю даного дослідження є створення математичної моделі.
- в) Метою цього дослідження є створення математичної моделі.
- г) Метою цього дослідження являється створення математичної моделі.

55. Позначте речення, яке НЕ потребує редагування:

- а) Для перевезень у міжміських сполученнях використовується досить великий парк електропоїздів.
- б) Для подовження терміну служби одиниць рухомого складу виконується комплекс робіт.
- в) При цьому використовуються отримані попередньо оцінки діагностики.
- г) Транспортування вантажів у такій системі проводять із використанням енергії повітряних потоків.

56. Позначте речення, яке НЕ потребує редагування:

- а) Робота має метою аналіз властивостей найбільш поширених добавок для будівельних розчинів.
- б) Автори роботи мають на меті аналіз властивостей найбільш поширених добавок для будівельних розчинів.
- в) Робота має метою аналіз властивостей найбільш поширених додатків для будівельних розчинів.
- г) Метою роботи є аналіз властивостей самих поширених добавок для будівельних розчинів.

57. Позначте речення, яке НЕ потребує редагування:

- а) Мирон Зарицький вніс немалою долю у розбудову української педагогіки ХХ ст.
- б) Бездумне використання хімічних добрив наносить великий ущерб посівам.
- в) Дякуючи дослідженню онтогенезу рідкісних рослин, з'ясовано причини їх зникнення.
- г) Денаціоналізація призводить до економічної та розумової залежності.

58. Позначте речення, яке НЕ потребує редагування:

- а) Ідея парового опалення не була реалізована із-за опальності її автора – Василя Каразіна.
- б) Значну роль у формуванні сучасного наукового стилю відіграли праці Михайла Драгоманова.
- в) Наукові розкопки Княжої гори виявилися успішними.
- г) Довгий час літопис Нестора являвся чи не єдиним джерелом для датування заснування Києва.

59. Позначте речення, яке потребує редагування:

- а) Дослідником зібраний багатючий матеріал про визвольний рух Півдня України.
- б) Російська імперія постійно посягала не лише на українські землі, але й на українську культуру.
- в) Вторинне використання матеріалів – суттєвий чинник у запобіганні нагромадженню відходів виробництва.
- г) Нині понад 60 тисяч видів рослин перебувають під загрозою зникнення.

60. Позначте речення, яке потребує редагування:

- а) Слід відзначити, що твір Віктора Близнеця «Земля світлячків» дивовижно перегукується з твором Джона Толкіна «Гоббіт».
- б) На творах Катерини Перелісної виховалось не одне покоління українських дітей діаспори.
- в) Наявні філософські системи різняться тим, як вони вирішують питання про природу буття.
- г) Збереглося лише кілька глав перекладу Євангелія українською мовою, зробленого юним Михайлом Косачем.

УЖИВАННЯ ДІЄПРИКМЕТНИКІВ І ВІДДІЄСЛІВНИХ ПРИКМЕТНИКІВ У НАУКОВИХ ТЕКСТАХ

Дієприкметник – неособова змінна форма дієслова, що називає ознаку предмета за виконуваною ним дією або дією, яка на нього спрямована, і відповідає на запитання який? яка? яке? які? Поєднує в собі ознаки дієслова і прикметника.

Як дієслівному утворенню дієприкметнику властиві вид, стан і час. Залежно від того, як дія розвивається в часі, розрізняють два її види: недоконаний і доконаний. **Недоконаною** є дія, яка триває (*рвати, гнути*) або повторюється нескінченно (*розривати, згинати*). **Доконаною** є дія, обмежена в часі: вона може бути одноразовою (*розірвати, зігнути*) або багаторазовою, але завершеною на певному етапі (*порозривати, позгинати*).

Причетними до дії можуть бути один або два учасники. Учасника, дія якого спрямована на інший предмет чи особу, називають **суб'єктом**, а його дію й дійові властивості – **активними**. Учасника, що зазнає дії суб'єкта, називають **об'єктом** дії, а його дію й дійові властивості – **пасивними**. Приклад дії суб'єкта, спрямованої на об'єкт: *автоматизована система керує технологічним процесом* (дія) → *автоматизована система* (суб'єкт дії), *технологічний процес* (об'єкт дії).

Дія з одним учасником може бути спрямована на себе (*змінюватися, згинатися, коливатися*), не поширюватися на інші об'єкти (*горіти, червоніти, рости, довшати, летіти, падати*), виражати взаємодію – якщо є кілька учасників (*перетинатися, радітися*).

Як і дієслово, дієприкметник має здатність керувати іменником: *оснастити сучасним обладнанням – оснащений сучасним обладнанням*.

Прикметникові ознаки дієприкметника – це рід, число й відмінок: *проведене дослідження* (середній рід), *цитовані праці* (множина), *у перекладеному тексті* (місцевий відмінок).

Дієприкметники поділяють на активні й пасивні. **Активні** називають ознаку особи чи предмета, зумовлену його ж дією. Активні дієприкметники теперішнього часу із суфіксами **-уч(ий), -юч(ий), -ач(ий), -яч(ий)** на зразок *завідувати – завідуючий, працювати – працюючий, комплектувати – комплектуючий, гальмувати – гальмуючий* справедливо вважають суто книжними утвореннями, що в сучасній українській мові в цій функції набули ненормативного характеру. У книжній мові такі дієприкметники поширилися під впливом російської, зокрема в таких писемних стилях, як офіційно-діловий і науковий. За радянських часів, коли російська мова витісняла українську з діловодства й науки, активні дієприкметники міцно вкоренилися в назвах посад і наукових термінах. Сьогодні виражене ними значення передають за допомогою інших мовних засобів, наприклад, іменників (*початкуючий – початківець, головуючий – голова, командуючий – командувач, завідуючий – заві-*

дувач) або за допомогою описових конструкцій (*працюючий* – який працює, досліджуючий – який досліджує). Значна частина давніх активних дієприкметників теперішнього часу поповнила склад якісних прикметників: *родючий, палючий, дрижачий, терплячий, лежачий, сидячий, цілющий, співучий, скрипучий* тощо. Водночас існує й інший спосіб поповнення складу прикметників за рахунок колишніх дієприкметників, у яких словотвірним компонентом виступають не дієприкметникові, а прикметникові суфікси **-н(ий)**, **-альн(ий)**, **-івн(ий)**. Таким чином, небажані з погляду літературної мови активні дієприкметники теперішнього часу на зразок *ковзаючий, регулюючий, узагальнюючий, уточнюючий, освітлюючий, комплектуючий, руйнуючий, гальмуючий* тощо мають нормативні відповідники *ковзний, регульовальний, узагальнювальний, уточнювальний, освітлювальний, комплектувальний, руйнівний, гальмівний*, які є прикметниками.

Активні дієприкметники минулого часу творяться від основи інфінітива за допомогою суфікса **-л(ий)**: *збанкрутіти* – *збанкрутілий*, *достигнути* – *достиглий*, *осісти* – *осілий*, *опастися* – *опалий*. Морфологічній системі української мови не властиві активні дієприкметники минулого часу, утворені за допомогою суфіксів **-ш(ий)** та **-вш(ий)** на зразок: *висохший, потерпівший, застарівший, пройшовший, виконавший*. Такі утворення виникли під впливом російської мови, є порушенням літературної норми. Їх слід передавати за допомогою суфікса **-л(ий)** або описово: *висохлий, потерпілий, застарілий, який пройшов, який виконав*. В окремих випадках дієприкметникам-росіянізмам в українській мові відповідають не віддієслівні, а відприслівникові утворення, як-от: *бувший* – *колишній* (від *колись*).

В українській мові, на відміну від російської, від зворотних дієслів (на зразок *навчатися, розвиватися, займатися, змінюватися, не битися, не перетинатися, рухатися, закріпитися*) дієприкметники не утворюються. Ознаку від таких дієслів передають за допомогою прикметників із суфіксами **-н(ий)**, **-ен(ий)**, **-к(ий)**, **-лив(ий)**, **-ист(ий)** або описово (**який (що) + дієслово**): *який навчається (учень), який розвивається, займистий (матеріал), змінні (дані), небитке (скло), неперетинні (прямі), який рухається (про вагон), закріплена (пляма)*.

Пасивні дієприкметники називають ознаку особи чи предмета, зумовлену дією іншої особи чи предмета; мають форму минулого часу. Утворюються від основи інфінітива за допомогою суфіксів **-н(ий)**, **-ен(ий)**, **-єн(ий)**, **-т(ий)**: *з'єднати* – *з'єднаний*, *деформувати* – *деформований*, *привезти* – *привезений*, *приклеїти* – *приклеєний*, *крити* – *критий*. Спостерігаються випадки варіантного творення дієприкметників за допомогою суфіксів **-ен(ий)** і **-т(ий)**: *розвинений і розвинутий, відкинений і відкинутий* тощо.

Істотною відмінністю української мови від російської є повна відсутність пасивних дієприкметників теперішнього часу на **-м(ий)**. Існує лише небагато прикметників дієслівного походження на **-м(ий)**, що втратили дієслівні ознаки і виконують ті функції, які мають прикметники: *відомий, знайомий, не-*

зримий, рухомий, свідомий. Віддієслівні ознаки пасивного стану теперішнього часу передають за допомогою прикметників на **-н(ий)**, **-овн(ий)**, **-енн(ий)**, **-анн(ий)** – у значенні «який може бути виконаний», дієприкметників на **-н(ий)**, **-т(ий)**, **-ован(ий)**, **-уван(ий)**, **-юван(ий)**, **-овуван(ий)** – у значенні «який зараз відбувається», а також описовою конструкцією «який (що) + дієслово»: *вимірний дефект* (його можна виміряти); *спростовний факт* (його можна спростувати); *вимірюваний дефект* (його зараз вимірюють); *досліджувана проблема* (її зараз досліджують); *експортовані товари* (їх експортують); *вантаж, який перевозять залізницею*.

Між однокореновими віддієслівними прикметниками на **-івн(ий)** та **-овн(ий)** є істотна поняттєва різниця. Перші передають здатність бути суб'єктом дії, а другі – здатність бути об'єктом дії: *регулівний* (який може регулювати, наприклад, *регулівна рідина* / *регульовний* – якого можна регулювати, наприклад, *регульовний електропривід*; *руйнівний* – здатний руйнувати, наприклад, *руйнівна дія* / *руйновний* – якого можна (не можна) зруйнувати, наприклад, *незруйновна будівля*).

Таблиця 4

Творення віддієслівних означень

Поняття	Словотвірні засоби	Приклади
перебування в активному стані теперішнього часу		
який призначений для виконання якоїсь дії	прикметник на -льн(ий) , -ч(ий) , -н(ий)	<i>реєструвати (про прилад) – реєструвальний прилад</i>
який виконує певну дію	прикметник на -івн(ий) , -н(ий)	<i>впливати (про величину) – впливна величина</i>
	описова конструкція: який (що) + дієслово	<i>сходити (про сонце) – сонце, що сходить; працювати (про пристрій) – пристрій, що працює</i>
який має певні властивості	прикметник на -к(ий) , -лив(ий) , -уч(ий) , -юч(ий)	<i>летіти (про човен) – летючий човен</i>
назва учасника дії	іменник, а в окремих випадках прикметник чи дієприкметник, що набув функцію іменника	<i>який завідує – завідувач; який вступає – вступник</i>
перебування в активному стані минулого часу		
який виконав чи виконував дію (доконаний і недоконаний процес)	описова конструкція: який (що) + дієслово	<i>уповноважити – особа, яка уповноважила; застосовувати – учені, які застосовували метод</i>
який має певні властивості (до-	активний дієприкметник минулого часу на -л(ий) для префіксальних	<i>дозріти – дозрілий, прогнати – прогнілий, здичавіти – зди-</i>

конаний процес)	дієслів доконаного виду	<i>чавілий</i>
назва учасника доконаної дії	іменник або активний дієприкметник минулого часу на -л(ий) , що набув функцію іменника	<i>прибути – прибулець, потерпіти – потерпілий</i>
перебування в пасивному стані теперішнього часу		
який може бути виконаний	прикметник на -н(ий), -овн(ий) ; від дієслів із префіксом – -енн(ий), -анн(ий)	<i>відділити компонент – віддільний компонент, здійснити процес – здійснений процес</i>
який перебуває в процесі виконання	дієприкметник на -н(ий), -т(ий), -ован(ий), -уван(ий), -юван(ий), -овуван(ий) ; рідко – прикметник на -м(ий)	<i>копіювати елемент – копійований елемент, використовувати формулу – використовувана формула</i>
	описова конструкція: який (що) + дієслово	<i>будувати дорогу – дорога, яку будують; виявляти тенденції – тенденції, які вивляють</i>
назва об'єкта дії	іменник, а в окремих випадках прикметник чи дієприкметник, що набув функцію іменника	<i>додавати число – доданок, віднімати число – від'ємник, обвинуватити – обвинувачений</i>
перебування в пасивному стані минулого часу		
який відбувся (від дієслів доконаного виду)	пасивні дієприкметники на -н(ий), -ан(ий), -ян(ий), -ен(ий), -сн(ий), -ован(ий), -йован(ий)	<i>заблокувати – заблокований, зініціювати – зініційований, спрацювати – спрацьований</i>
означальні поняття від дієслів на -ся		
який здатний виконувати певні дії	прикметник на -н(ий), -овн(ий)	<i>розводитися (про міст) – розвідний міст</i>
який має певні властивості	прикметник на -к(ий), -лив(ий), -н(ий), -ист(ий)	<i>легко займатися (про матеріал) – легкозаймистий матеріал</i>
який виконав чи виконує певну дію	пасивний дієприкметник на -н(ий), -т(ий)	<i>закріпитися – закріплена пляма</i>
	описова конструкція: який (що) + дієслово	<i>розвиватися (про країни) – країни, які розвиваються</i>
назва учасника дії	іменник, а в окремих випадках прикметник чи дієприкметник, що набув функцію іменника	<i>який навчається – учень</i>

ВАРІАНТНІ ВИРАЗИ НАУКОВОГО ХАРАКТЕРУ

Присудки при підметі автор

Для переліку питань першоджерела: **автор** розглядає, аналізує, викладає, описує, називає, висвітлює, повідомляє, констатує.

Для позначення дослідницьких та/або експериментальних матеріалів першоджерела: **автор** порівнює, зіставляє, класифікує, групує, розмежовує.

Для класифікації і градації проблем першоджерела: **автор** розробляє, доводить, з'ясовує, стверджує, висуває, висловлює, вважає, досліджує.

Для узагальнення, підбиття підсумків: **автор** підсумовує, узагальнює, робить висновок, резюмує.

Для аргументування інформації першоджерела: **автор** наводить переконливі факти, обґрунтовує, ілюструє, доводить, порівнює, протиставляє, цитує.

Для виокремлення проблем, думок першоджерела: **автор** підкреслює, зазначає, звертає особливу увагу на, зосереджує увагу, фокусує увагу, акцентує увагу, неодноразово повертається, повторює, наполягає, обстоює, зауважує.

Для вираження позиції автора першоджерела: **автор** дискутує, полемізує, критикує, спростовує, не погоджується, наводить контраргументи.

Означення до загальнонаукових понять

Аналіз – науковий, об'єктивний, здійснений, усебічний, ґрунтовний, повний, вичерпний, детальний, ретельний, проведений, порівняльний, реальний, глибокий, якісний, кількісний, контекстний.

Дані – дослідні, цифрові, останні, попередні, повні, надійні, статистичні, експериментальні, переконливі.

Дослідження – фундаментальне, експериментальне, глибоке, актуальне, ґрунтовне, комплексне.

Завдання – головне, основне, практичне, конкретне, реальне, зазначене.

Задача – поставлена, розв'язана, проміжна, комплексна.

Експеримент – аналогічний, подібний, новий, важливий, цікавий, блискучий, переконливий, унікальний, успішний, запланований, здійснений, навчальний, асоціативний, науковий, технічний.

Експертиза – графічна, сучасна, додаткова, технічна, термінова.

Інформація – точна, вичерпна, повна, детальна, суттєва, важлива, цінна, необхідна, одержувана, оперативна, термінова, достатня, нова, поточна, узагальнена, остання, об'єктивна, попередня.

Матеріал – науковий, експериментальний, фактичний, зібраний, систематизований, отриманий, достовірний, аналізований, ґрунтовний.

Мета – першочергова, найближча, кінцева, поставлена, головна, прикладна, конкретна, певна, визначена, окреслена, реальна, вказана.

Метод – сучасний, традиційний, допоміжний, основний, статистичний, діалектичний, аналітичний, новий, експериментальний, дедуктивний, емпіричний, провідний.

Напрямок – важливий, обраний, намічений, подальший, головний, генеральний, вирішальний, новий, перспективний.

Об'єкт – досліджуваний, аналізований, описуваний, спостережуваний, технічний, науковий.

Питання – принципове, теоретичне, важливе, складне, спірне, актуальне, нагальне, невирішене, гостре, досліджуване.

Проблема – наукова, фундаментальна, актуальна, важлива, ключова, провідна, гостра, прикладна, глобальна, нерозв'язана, дискусійна, невирішувана, сучасна, першочергова, нагальна, назріла.

Спостереження – спеціальні, численні, систематичні, подальші.

Фактор – вторинний, об'єктивний, головний, суб'єктивний, важливий.

Синоніми до поширених наукових понять

Автор наукової праці – дослідник, науковець, учений, аспірант, студент, дипломник.

Експерт – знавець, фахівець, спеціаліст.

Дослідження – дослід, експеримент, спроба, наукова розвідка.

Ефект – наслідок, результат, плід, продукт, підсумок.

Компонент – складник, складова частина, інгредієнт.

Метод – засіб, спосіб, система.

Наукова праця – наукова робота, дослідження, наукова розвідка.

Ознака – властивість, особливість, риса, прикмета, показник, свідчення.

Основа – засади, база, ґрунт, підґрунтя, підстава, джерело, початок, осередок, мотив, поштовх, причина, першопричина, корінь, ядро, кістяк, стрижень.

Параметр – вимір, показник, ознака.

Період – стадія, етап, смуга, фаза.

Поділ – розподіл, розподілення, ділення, членування.

Пояснення – роз'яснення, трактування, деталізація, уточнення.

Пріоритет – перевага, першість.

Ряд – низка, цикл, лінія, ярус, галерея, плеяда, когорта, сузір'я.

Середовище – довкілля, оточення, коло, світ, сфера, осередок.

Система – порядок, розпорядок, процедура, уклад, режим.

Фактор – чинник.

Функція – призначення, роль, позиція.

Шаблон – штамп, стандарт, стереотип, банальність.

ЗАСОБИ ТЕКСТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ В НАУКОВІЙ ПРАЦІ

Для вираження певної мовленнєвої функції використовують різні мовні засоби. Часто в науковому тексті вони відіграють роль кліше, якими зручно користуватися під час конструювання тієї чи іншої думки.

Послідовність викладу можна передати такими засобами: *по-перше, по-друге, по-третє; з одного боку, з іншого боку; спочатку, спершу, раніше було сказано про ..., раніше вже йшлося про ...; потім, тоді, після того як, пізніше; тепер, зараз, щойно, ще раз; насамперед, передусім, перш ніж; одночасно, водночас; нарешті, наприкінці, на завершення.*

Поєднання частин інформації: *і; також; при цьому; при тому; разом із тим; між іншим; як уже було зазначено; як зазначалося раніше; як було показано; як було доведено; згідно з цим; відповідно до цього; перейдемо до; розглянемо також.*

Наголошення на певній інформації: *наголосити на ...; особливо важливо сказати про ...; привернути увагу до ...; слід зазначити ...; щодо висловленого слід відзначити таке.*

Ступінь вірогідності повідомлення: *очевидно, безумовно, без сумніву, безперечно, зрозуміло, певна річ, звичайно, (як) відомо; напевне, певно, можливо, ймовірно, мабуть.*

Висловлення оцінки: *не викликає сумнівів той факт, що ...; висловити оцінку; не потребує доведення; цього цілком досить, щоб довести.*

Причина й наслідок, умова й наслідок: *оскільки, тому, відтак, таким чином, отже, унаслідок, у результаті, позаяк; завдяки тому що; у зв'язку з тим що; через те що; зважаючи на те що; з огляду на те що; з огляду на викладене вище; це залежить від того, що.*

Зіставлення, протиставлення: *так само, як і; як ..., так і; проте; але; однак; навпаки; у той самий час; утім; і все-таки; і все ж таки; тоді як; на противагу цьому; інша справа, що ...*

Доповнення, уточнення, пояснення, виділення, ілюстрування: *водночас; зокрема; а саме; тобто; точніше; лише; навіть; крім того; щоправда; разом із тим; інакше кажучи; зауважимо, що ...; йдеться про те, що ...; наприклад; як приклад; як-от; проілюструємо це на ...; наведемо (подамо) кілька прикладів; опишемо кілька випадків, коли ...*

Узагальнення, висновок: *отже; таким чином; відтак; узагальнюючи сказане; з розглянутого можна зробити такі висновки; зважаючи на викладене вище; звідси; звідси висновок; підсумовуючи, зазначимо; слід зробити висновок; що і потрібно було довести; можна зробити висновок про ...; на закінчення є підстави стверджувати, що ...; сутність висловленого дає підстави твердити про ...; на основі цього ми переконуємося в тому, що ...; ці дані (приклади) свідчать про те, що ...*

ПРАВИЛА ЦИТУВАННЯ

У наукових роботах часто використовують цитати – дослівні уривки з використаних джерел, щоб за їх допомогою обґрунтувати, підтвердити або доповнити власну думку.

Текст цитати беруть у лапки й наводять без жодних змін, зі збереженням особливостей авторського написання, зокрема орфографії, пунктуації і шрифтових виділень. Якщо доводиться цитувати не все речення, а лише окремі слова чи фрази (за умови, що думка автора не буде спотворена), то їх беруть у лапки, пропущені частини речення позначають трьома крапками, указують джерело, звідки запозичена думка. Можна змінювати навіть відмінкову форму слова чи словосполучення, якщо цитата не є повною й підпорядковується синтаксичній будові фрази, частиною якої вона стає.

Під час цитування та переказу джерел найчастіше використовують такі словосполучення: *Автор писав / пише: «...»; Як твердив / твердить ...; Згідно з уявленням ...; За словами ...; На думку ...; Як справедливо зазначив / зазначає ...; Учений так характеризує (описує, подає) ...; Можна навести такі слова видатного вченого ...; Автор наголошує на ...; Із точки зору автора ...; Автор виділяє (пропонує, рекомендує, вважає, стверджує, підкреслює) ... тощо.*

Цитати потрібно наводити лише з першоджерел, а не з праць інших авторів. У тих випадках, коли першоджерело недоступне, можна скористатися цитатою, опублікованою в іншому виданні, тоді перед бібліографічним джерелом указують: *процитовано за: ... або процит. за ...*

Якщо автор наукового дослідження робить у чужій цитаті певні виділення (курсив, розрідження, жирний шрифт тощо), щоб зацентувати увагу на певному понятті чи фразі, то слід у дужках зробити відповідне застереження, вказуючи власні ініціали. Наприклад, *(виділено мною. – С. П.), (курсив наш. – С. П.), (підкреслено мною. – С. П.)*. Подібні позначення доречні, коли автор подає власний переклад тексту з іншої мови, якщо такого перекладу не існує чи він не збігається з уже відомим *(переклад наш. – С. П.)*.

Доцільно подавати перекази текстів інших авторів, максимально точно дотримуючись їхнього викладу, не допускаючи викривлення думок.

Кожну цитату неодмінно супроводжує посилання на використане джерело. Недотримання цієї обов'язкової умови призводить до плагіату.

Коли текст дослідження перевантажений цитатами й суцільними посиланнями на авторитетів, то виникає підозра у відсутності авторських міркувань і знань самого дослідника; робота набуває характеру компіляції, перетворюється на хрестоматію «розумних ідей» попередників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Азарова Л. Є., Ковтун О. О. Українська мова за професійним спрямуванням : тести для студентів-нефілологів. Вінниця : ВНТУ, 2014. 209 с.
2. Бастун В. М., Григоренко Я. М., Широков В. А. Російсько-українсько-англійський словник з механіки. Київ : Наук. думка, 2008. 512 с.
3. Білятинський О. А. Російсько-український словник автодорожника. Київ : Вища школа, 1993. 224 с.
4. Боднар Б. Є., Бочарова О. О., Колбун В. В. Російсько-український термінологічний словник: Вагони та вагонне госпо-дарство. Локомотиви. Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2005. 164 с.
5. Боярова Л. Г., Корж О. П. Короткий російсько-український словник сучасних математичних і економіко-математичних термінів. Харків : Вид-во «Основа» при Харк. ун-ті, 1993. 96 с.
6. Брайко О. В. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» (для бакалаврів). Київ : ДП «Вид. дім “Персонал”», 2009. 32 с.
7. Васенко Л. А., Дубічинський В. В., Кринець О. М. Фахова українська мова : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 272 с.
8. Ватуля Л. П., Фоменко В. С. Російсько-український словник залізничних термінів / за ред. Ю. В. Соболева. 2-ге вид., випр. й доп. Київ : Транспорт України, 2000. 484 с.
9. Великий російсько-український політехнічний словник: близько 160 000 слів та словосполучень / О. С. Благовещенський, С. А. Лунев, М. В. Смульська, Ф. П. Ухтинський; за ред. О. С. Благовещенського. Київ : Вид. дім «Чумацький Шлях», 2002. 749 с.
10. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови : навч. посіб. Київ : ТОВ «ЛДЛ», 1998. 176 с.
11. Головащук С. І. Українське літературне слововживання : словник-довідник. Київ : Вища школа, 1995. 319 с.
12. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 536 с.
13. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Чинний від 2016–07–01. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 20 с.
14. Зубков М. Г. Новий російсько-український політехнічний словник: 100 000 термінів і термінів-словосполучень. Харків : Гриф, 2005. 952 с.
15. Карачун В. Я. Орфографічний словник наукових і технічних термінів. Київ : Криниця, 1999. 528 с.
16. Кобець М. М., Терьохіна С. М. Практикум з української мови за професійним спрямуванням : збірник вправ і завдань для самост. роб. студ. техн. спец. осв.-кваліфік. рівня «бакалавр». Київ : НТУУ «КПІ», 2014. 61 с. URL: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/9133>.
17. Культура фахового мовлення : навч. посіб. / Н. Д. Бабич та ін.; за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги – ХХІ, 2011. 528 с.
18. Линчак І. М., Матвєєва Г. В. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. напр. підгот. «Туризм». Херсон : Олді-Плюс, 2014. 330 с.
19. Лисенко А. В., Ісаєнко Т. К., Дорошенко С. М. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навч. посіб. Полтава : ПолтНТУ, 2015. 280 с.
20. Максименко В. Ф. Мова професійного спілкування. Харків : Торсінг плюс, 2008. 512 с.

21. Мацько Л. І., Денискіна Г. О. Українська наукова мова (теорія і практика) : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2011. 272 с.
22. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
23. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування : навч. посіб. Київ : Каравела, 2006. 352 с.
24. Методичні рекомендації та практичні завдання з української мови професійного спілкування для студентів Інституту економіки / С. Ю. Жарко та ін. Дніпропетровськ : Нац. гірн. ун-т, 2013. 94 с.
25. Мирошніченко М. І. Специфіка перекладу основних термінів : словник (спеціальність «Кораблі та океанотехніка»). Одеса : Вид-во Одес. нац. морськ. ун-ту, 2006. 68 с.
26. Мозговий В. І. Українська мова у професійному спілкуванні: Модульний курс : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 592 с.
27. Мялковська Л. М., Тиха Л. Ю. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навч. посіб. Луцьк : ЛНТУ, 2015. 184 с.
28. Науменко Л. О. Українська мова у професійному спрямуванні : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. залізн. трансп. Київ : КУЕТТ, 2006. 123 с.
29. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. з алгоритмічними приписами. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 392 с.
30. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. С. Марцин та ін. Львів: Ромус-Поліграф, 2002. 128 с. URL : <http://kist.ntu.edu.ua/textPhD/osNaukDos.pdf>.
31. Основи наукового мовлення / О. А. Бобер та ін.; за ред. І. М. Плотницької, Р. І. Ленди. Київ : НАДУ, 2012. 48 с.
32. Перехрест В. І. Російсько-український словник з математики, фізики та інформатики: 46 000 термінів. Київ : Довіра, 2008. 685 с.
33. Підлипенський В. С., Петренко В. М. Словник: російсько-український політехнічний. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2000. 512 с.
34. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради : навч. посіб. Київ : Либідь, 1999. 240 с.
35. Пономарів О. Д. Українське слово для всіх і для кожного. Київ : Либідь, 2013. 360 с.
36. Практикум зі стилістики української мови: науковий та офіційно-діловий стилі : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Є. І. Світлична та ін. Харків : Вид-во НФАУ; Золоті сторінки, 2002. 256 с.
37. Професійна мова економістів : навч. посіб. / С. М. Кіршо та ін. Одеса : ОНЕУ, 2016. 462 с.
38. Російсько-український словник: Будівництво / М. Г. Ярмоленко та ін. Київ : Будівельник, 1994. 256 с.
39. Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос / В. В. Гейченко та ін. Київ : Наук. думка, 1998. 892 с.
40. Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки / Й. Ф. Андерш та ін. Київ : Наук. думка, 1994. 600 с.
41. Рускуліс Л. В., Зайцева Т. А. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Миколаїв : Іліон, 2014. 306 с.
42. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
43. Середницька А. Я., Куньч З. Й. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. / за ред. Г. Л. Вознюка. Київ : Знання, 2010. 211 с.
44. Симоненко Т. В., Чорновол Г. В., Руденко Н. П. Українська мова за професійним спрямуванням: Практикум : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 272 с.
45. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень /

Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.

46. Українська ділова мова : практичний посібник на щодень / М. Д. Гінзбург, І. О. Требульова, С. Д. Левіна, І. М. Корніловська; за ред. М. Д. Гінзбурга. Харків : Торсінг, 2003. 592 с.

47. Forvo : довідник з вимови. URL: <https://uk.forvo.com/languages/>.

48. Читай і знай! : Довідник-практикум з граматики та стилістики сучас. укр. мови / Н. Я. Дзюбишина-Мельник, О. Я. Лаврінець, К. С. Симонова, Л. Ф. Ціпцюра. 2-ге вид. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 198 с.

49. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. 2-ге вид. випр. і доп. Київ : Алерта, 2011. 696 с.

50. Шевчук С. Разом, окремо, через дефіс : словник-довідник. Київ : Вид-во А. С. К., 2003. 416 С.

Навчально-методичне видання

Лагдан Світлана Петрівна

**УКРАЇНСЬКА МОВА
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)**

ПРАКТИКУМ

Частина IV

Наукова комунікація як складова фахової діяльності

В авторській редакції
Комп'ютерна верстка С. П. Лагдан

Формат 60x84 $\frac{1}{16}$. Ум. друк. арк. 3,49. Обл.-вид. арк. 3,08.
Зам. № 64

Видавець: Український державний університет науки і технологій
вул. Лазаряна, 2, ауд. 2216, м. Дніпро, 49010.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7709 від 14.12.2022

Адреса видавця та дільниці оперативної поліграфії:
вул. Лазаряна, 2, Дніпро, 49010